

Літаратурная Беларусь

Выпуск №12 (136)
(снежань)

Змест

НАВІНЫ: айчыннае літаратурна-грамадскае жыццё снежня.....с. 2
ФОРУМ: Анатоль ІВАШЧАНКА пра новую кнігу Алеся РАЗАНАВА і Аксана ДАНИЛЬЧЫК «па-за межамі сябе сабой».....с. 3
ЮБІЛЕЙ: працяг эсэ Васіля ЖУКОВІЧА пра старэйшыну беларускай літаратуры Алену ВАСІЛЕВІЧ.....с. 4
ПАЗЭІЯ: новая вершы Андрэя СЦЕПАНЮКА і Алеся КАМОЦКАГА...с. 5
ФРАГМЕНТЫ: старонкі рамана Віктара ШАЛКЕВІЧА з яго «гістарычных хронік».....с. 6–7
ПЕРАКЛАД: да 200-годдзя класіка грузінскай пазэіі Нікалоза Бараташвілі (эсэ Уладзіміра СІЎЧЫКАВА і пераклады Юркі ГОЛУБА).....с. 8
ЭСЭ: Леанід ЛЕВАНОВІЧ пра свае флорыдскія згадкі-сны.....с. 9–10
ПОСТАЦЬ: Алеся ЛАПІЦКАЯ пра новую кнігу Серафіма АНДРАЮКА.....с. 11
СВЕТ: навіны і цікавосткі літаратурнага замежжа.....с. 12

КУЛЬТУРНА-АСВЕТНІЦКІ ПРАЕКТ

Грамадскага аб'яднання «Саюз беларускіх пісьменнікаў» і «Новага Часу»

lit-bel.org

novychas.by

Жыць — любіць, хвалявацца

1
У цэнтры беларускай сталіцы, дзе з сівое даўніны да параўнальна нядаўняга часу пульсавала рэчка Няміга, у доме, адно з вокнаў якога глядзіць на ўзноўленае Траецкае прадмесце, адвечную раку Свіслач і на адзін з праспектаў незалежнай Беларусі, жыве знакамітая пісьменніца Алена Сямёнаўна Васілевіч. Ёй, лаўрэатцы Дзяржаўнай прэміі нашай краіны (узнагароджана ў 1976 годзе за кнігу апавесцяў «Пачакай, затрымайся...»), Заслужанай работніцы культуры (1977), 22 снежня споўнілася 95 гадоў.

Шчодрае на гады, гадкі, гадочкі жыццё не песціла асобу, якой было наканавана праслаўляць краіну яскравым талентам. Народжаная на Случчыне, вясковая дзяўчынка напоўніцу зведала горкі хлеб сіроцтва, сказаць больш дакладна — бясхлебціцу: у сем гадоў страціла бацьку і матулю, выхоўвалася ў сваякоў, — тры гады ў матчынага брата, а калі ягоную сям'ю рэпрэсавалі, дзяўчынку апекавала стрыечная сястра Аляксандра. Здатная да вучобы, Алена імкліва і настойліва спастыгалася навуку. Пасля сямігодкі ў 1937-м годзе паступіла ў педвучэльню ў Слуцку. Зведала і радасць студэнцтва ў ВНУ — у Рагачоўскім настаўніцкім інстытуце. Скончыла яго ў 1941-м годзе. І тут грывнула вялікая вайна, прыйшоў суровы час крушэння светлых планаў, перспектывы, шчасця кахання, час непараўнальных выпрабаванняў.

У гады цяжкага ваеннага ліхалецця, апынуўшыся ў бежанстве ў Расіі, не цуралася сялянскае працы, пасля ў адным з татарскіх райцэнтраў служыла ў бібліятэцы эвакуацыйнага лагера — чытала раненым кнігі, дапамагала пісаць і адпраўляць лісты. Як вольнааёмная была старшым пісарам вайскавай часці (1942), а яшчэ — загадчыцай бібліятэкі ў шпіталі (1943, Харкаў). Усё гэта дало багаты досвед для стварэння ў будучым узрушальных высокамастацкіх твораў.

У паваенным Менску паступіла на трэці курс філфака БДУ. У беларускую літаратуру ўвайшла ў 1947-м годзе: тады часопіс «Беларусь» апублікаваў апавесць «У прасторах жыцця». Яшчэ лёс яе закінуў у Курск, і толькі ў 1950-м годзе яна, ужо з мужам і дачкою Наташай, вяртаецца ў Беларусь, пасляеца ў сталіцу. Тут нараджае сына Валодзю, сямейныя клопаты сумяшчае з працаю загадчыцы аддзела культуры ў рэдакцыі «Работніцы і сялянкі» (1950–1972), у выдавецтвах «Мастац-

Алена Васілевіч. Фота С.Скібінскага

кая літаратура» (1972–1980) і «Юнацтва» (1980–1983) ды з інтэнсіўнаю творчасцю.

2

Люблю чытаць і перачытваць Алену Васілевіч — элегічную, узнёслую, дасціпна-іранічную, — кожны раз новую і ўсё тую ж самую: трапяткую, удумлівую, духоўна багатую. Мастацкае слова яна надзяляе надзвычайнаю ўладай — яно палоніць і доўга не адпускае. Творца піша такой жывою праменнаю моваю, так шчодра насычае жыццядайною энергіяй свае апавесці, апавяданні, эсэ, эцюды, мастацка-крытычныя і публіцыстычныя творы, што іх заўсёды цікава чытаць, якія ні дамінавалі б у тым ці іншым творы пачуцці — мажорныя ці мінорныя — і на што б ні была настроена твая душа: на светлую ўсмешку, каларытны жарт ці на глыбокі роздум.

Чары яе мастацкага слова пачынаюцца з таго, можна сказаць, бездакорнага эстэтычнага густу, які ўсякі раз адбіваецца і праяўляецца на ўсім і ва ўсім. Здаровы густ бачыцца і ў свежасці зместу, і ў арыгінальнасці падачы жыццёвых рэалій — гісторый, характараў, канфліктаў, — і ў мастакоўскім пачуцці меры, а найперш — у саміх найменнях, якія адразу вабяць, заварожваюць, інтрыгуюць. Вось толькі некаторыя з іх: «Пачакай, затрымайся» (тэатралогія), «Адно імгненне» і «Горкі ліпавы мёд» (кнігі выбраных апавяданняў), «Элегія» (зборнік апавяданняў, эцюдаў, эсэ), «Люблю, хвалюся, жыву» — выданне, якое склалі нататкі, эсэ, роздум; «Шолах лебядзінага крыла» — адзін з раздзелаў памянёнага выдання... «Ты пайшоў насустрач вайне», «Марыула», «Галгофа», «Прыношу запозненыя кветкі», «Позні зва-

нок», «Рысь», «Вазіў Герынга», «Як я быў доктарам», «Бабуліны кватаранты», «Дзедаў партрэт» — гэта ўжо назвы саміх твораў, як шчымлівых, так і вясёлых.

Чытаеш, учытваешся, зачытваешся — ты шчаслівы, бо вабныя найменні асобных твораў і цэлых зборнікаў не падманулі цябе, не расчаравалі, яны адарылі хваляваннем за чужыя лёсы, драмы, няўдачы, узбагацілі цудоўным дарам суперажывання, далі бліскучыя ўрокі чалавечнасці і зарад стваральнае энергіі.

Ведаю і не дзіўлюся, што да Алены Сямёнаўны імкнуліся карэспандэнты. Неяк патэлефанавалі ёй з аднаго маскоўскага часопіса: «Напішыце пра вашу творчую лабараторыю». І вось знаходжу такую залацінку: «...у сваёй творчай «лабараторыі» я вылучыла б такі высокакаштоўны элемент, як любоў». Арыгінальна сказана, вобразна, мудра! І

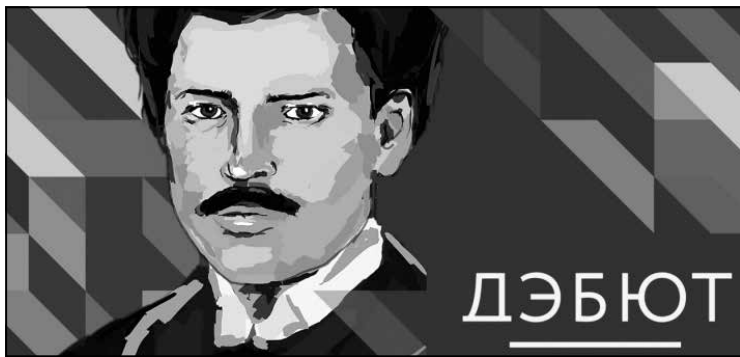
Люблю чытаць і перачытваць Алену Васілевіч — элегічную, узнёслую, дасціпна-іранічную, — кожны раз новую і ўсё тую ж самую: трапяткую, удумлівую, духоўна багатую. Мастацкае слова яна надзяляе надзвычайнаю ўладай — яно палоніць і доўга не адпускае

натуральна, калі ўлічыць, што творы пісьменніцы народжаны менавіта ад яе вялікасці ЛЮБОВІ, пра што б яна ні распавядала свету — пра любога, які пайшоў насустрач вайне, ці пра цыганскую дзяўчынку Марыулу, якой нідзе няма належнага прытулку...

3

Любоў, чуйнасць, пачуццё справядлівасці, здольнасць хвалявацца, захапляцца (і абурацца — таксама) — якасці, без якіх не ўяўляю Алену Сямёнаўну Васілевіч ні ў літаратуры, ні ў жыцці. У ёй бачыцца мне цэльнасць асобы, гарманічнае адзінства пранікнёнай творцы і памяткай, абаяльнай, інтэлігентнай жанчыны. Калі ў кароткім апавяданні «Вазіў Герынга» я натрапіў на сказ: «Вера такі чалавек, што ў яе сэрца хапае на цэлы свет...», то міжвольна падумаў, што гэтая мімалётная характарыстыка стасуецца з сутнасцю самой пісьменніцы, бо якраз такім — гранічна шчырым і шчодрым — сэрцам яе надзяліла матухна прырода. У кнізе «Люблю, хвалюся — жыву» нераўнадушная да цэлага свету аўтарка ўспамінае аднаго разу, як усхвалявана і захоплена чытаў паэтычную падборку тады яшчэ маладой, пачынаючай Еўдакіі Лось — толькі з газетнае паласы! — Рыгор Бярозкін. «Гэта было шчасце назіраць і чуць, як адзін талент радуецца і цешыцца другім талентам», — піша яна. А мы, чытачы, лёгка пераконваемся ў тым, што і сама яна здольная захапляцца поспехамі іншых.

Працяг на стар. 10 (4) »

ДЭБЮТ

Прэмія «Дэбют»

Стартаваў новы сезон штогадовай прэміі «Дэбют» імя Максіма Багдановіча, якая прысуджаецца ў трох намінацыях: «Проза», «Паэзія» і «Мастацкі пераклад».

Сёлета ў журы прэміі ўвайшлі Ігар Бабкоў, Міхал Бараноўскі, Павал Бераговіч (фундатар прэміі), Марына Весялуха, Сяргей Дубавец, Марыя Мартысевіч і Усевалад Сцебурака.

Для ўдзелу ў конкурсе неабходна да 31 студзеня 2018 года даслаць заяўку. Дзеля гэтага запаўняецца электронная форма ці пішацца ліст на электронную скрыню info@rep-centre.by ці на паштовы адрас: 220005, Мінск, вул. Залатая Горка, 2-101. Да заяўкі неабходна далучыць электронную версію кнігі, а так-

сама перадаць на офіс Беларускага ПЭН-цэнтра (Мінск, вул. Залатая Горка, 2-101) два асобнікі кнігі, калі яна выходзіла ў папяровым варыянце.

Да разгляду прымаюцца дэбютныя кнігі, напісаныя на беларускай мове ці перакладзеныя на яе. Узрост аўтара ці перакладчыка — да 35 гадоў на момант выдання.

Пераможца прэміі ў кожнай намінацыі атрымае ўзнагароду, эквівалентную 2000 даляраў ЗША. Таксама журы можа прыняць рашэнне пра ўручэнне заахвочвальных прызоў, эквівалентных 500 далярам. Колькасць заахвочвальных прызоў вызначае журы.

Прэмія «Дэбют» імя Максіма Багдановіча ўручаецца з 2011 года. Арганізатары прэміі: Дабрачынны фонд «Вяртанне», Беларускі ПЭН-цэнтр і Саюз беларускіх пісьменнікаў (СБП).

Помнік Паэту

Па сталічным адрасе «вуліца Камуністычная, дом 24», пры прадзюсарскім цэнтры Шакуціна — цэнтры маладых творчых талентаў і найноўшай аўдыёстудыі — усталяваная «Скульптурная кампазіцыя, прысвечаная Паэту».

тэрыторыі амбасады Злучаных Штатаў Амерыкі).

Хтосьці стане касавурыцца: маўляў, гэта не сапраўдны помнік, а толькі гарадская ці так званая садова-паркавая скульптура на паўпрыватнай тэрыторыі. Але хочацца рашуча запярэчыць: хіба не падзея сёння — з'яўленне ў сталіцы хай сабе ідосыць камернага помніка Паэту?! Да таго ж адно не адмяняе, не адмаўляе другое. Прыйдзе час і на важкі, велічны манумент аднаму з нацыятворцаў.

Таму хочацца спадзявацца, што неўзабаве калегі-літаратары, аматары творчасці Уладзіміра Караткевіча і ўсяго краснага пісьменства, закаханыя, маладзёны, школьнікі і студэнты панясучь кветкі да помніка Паэту. І, мабыць, асабліва шматляжых кветак у Сусветны дзень пісьменніка 3 сакавіка, у Сусветны дзень паэзіі 20 сакавіка і на дзень нараджэння Уладзіміра Караткевіча 26 лістапада. Гэта таксама хочацца спадзявацца, што народзіцца ў Мінску і новая традыцыя — ушанаваць Паэта будучы прыходзіць і маладыя хаця б з найбліжэйшага Дома шлюбаў па-над Свіслаччу...

Алеся Січыкава

200-годдзе Таварыства філаматаў

У Магілёўскай абласной бібліятэцы прайшла літаратурна-музычная вечарына, прымеркаваная да 200-годдзя Таварыства філаматаў.

У імпрэзе прынялі ўдзел пісьменнік, сябра СБП, кандыдат філалагічных навук, літаратар, выкладчык Магілёўскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя А. Куляшова Віталь Еўмянькоў і гасць з Мінска бард і перакладчык Аляксей Жбанаў.

Віталь Еўмянькоў распавёў пра жыццё і дзейнасць філаматаў, гісторыю ўзнікнення гэтага тайнага таварыства, якое складалася з лепшых прадстаўнікоў эліты Вялікага Княства Літоўскага, якія ў той час вучыліся ў Віленскім універсітэце.

Аляксей Жбанаў выканаў некалькі песняў, у першую чаргу —

напісаных самімі ўдзельнікамі суполкі філаматаў (а сярод іх было нямала паэтаў, напрыклад, адным з актыўных сябраў таварыства быў Адам Міцкевіч).

Некаторыя з песняў разам з Аляксеем праспявалі нават і наведнікі вечарыны.

Арганізавалі вечарыну магілёўская суполка Таварыства беларускай мовы імя Ф. Скарыны разам з абласной бібліятэкай.

Таварыства філаматаў — тайнае таварыства ў навучальных установах Віленскай вучэбнай акругі. Створана ў 1817 па ініцыятыве групы студэнтаў Віленскага ўніверсітэта (А. Міцкевіча, Т. Зана, Я. Чачота, Ю. Яжоўскага і інш.). Гурток філаматаў ператварыўся ў даволі буйную арганізацыю са шматлікімі філіяламі ў розных раёнах Беларусі.

Алеся Сабалеўскі. Фота аўтара

Памяць пра Алега Лойку

У Слонімскай раённай бібліятэцы імя Якуба Коласа ўрачыста адкрылі музейны пакой Алега Лойкі (1931–2008) — доктара філалагічных навук, прафесара, члена-карэспандэнта Нацыянальнай акадэміі навук, пісьменніка, навукоўца і перакладчыка, былога дэкана філалагічнага факультэта Белдзяржуніверсітэта.

Алег Лойка быў родам са Слоніма. Адсюль ён пачынаў свой шлях у вялікую літаратуру і навуку. А калі пайшоў на пенсію, вярнуўся ў родны горад, дзе і знайшоў свой вечны спачын.

Пры жыцці знакаміты слонімец напісаў і выдаў 101 кнігу вершаў, прозы (эсэ), літаратурна-навуковых артыкулаў, перакладаў, вучэбных дапаможнікаў па гісторыі беларускай літаратуры.

Алег Лойка — найвялікшая асоба не толькі ў маштабах Слонімшчыны, Беларусі, але і Еўропы. Пра гэта ў Слоніме распавядалі дактары філалагічных навук прафесары Вячаслаў Рагойша, Алеся Бельскі, кандыдат філалагічных навук Анатоль Верабей, паэт Зьніч (Алег Бембель), пісьменнік, гісторык

і краязнавец Сяргей Чыгрын, паэтка Ірына Войтка, вучні, землякі і сваякі Алега Лойкі.

Родная сястра Алега Лойкі Людміла Клімовіч, а таксама пляменнікі пісьменніка і ўнук падаравалі музею вельмі каштоўныя экспанаты — гэта школьны дзёнік Алега Лойкі, начоўкі, у якіх купалі малаго Алега, гармонік, куплены ў Слоніме пасля вайны, даваенны фотаапарат, якім фатаграфавалі Алега, універсітэцкія дакументы. Усе яны сталі асновай музея знакамітага слонімца.

Першую экскурсію па музею ажыццявіла супрацоўніца Слонімскай раённай бібліятэкі Юлія Домаш, якая цікава распавядала пра экспазіцыі музея, пра кнігі і аўтографы пісьменніка-земляка.

Шмат кніг, фотаздымкаў і іншых дакументаў падаравалі для музея і бібліятэкі Вячаслаў Рагойша, Алеся Бельскі і Анатоль Верабей. У гэты самы дзень мінскія госці наведалі магілу Алега Лойкі, яго жонкі і цешчы на слоніmsкіх гарадскіх могілках і ўсклалі кветкі.

Ушанаванне памяці Алега Лойкі аздаблялі песнямі беларускі бард Зміцер Бартосік і былы настаўнік, культасветработнік Мар'ян Медушэўскі. Загадчыца ідэалагічнага аддзела Слонімскага райвыканкама Наталля Юнчыц адзначыла, што ўшанаванне памяці Алега Лойкі — гэта сапраўднае свята. І гэта толькі пачатак. Памяць пра знакамітага слонімца будзе жыць і надалей.

Ул. інф. Гродзенскага абласнога аддзялення СБП

Пад вольным небам Транстромера

Магілёў стаў трэцім абласным цэнтрам краіны, дзе з поспехам была прэзентаваная кніга «Пад вольным небам» Тумаса Транстромера.

Беларускія пераклады шведскай «нобелеўскай» паэзіі прывезла ў горад міжнародная каманда: памочнік пасла Каралеўства Швецыя ў

Рэспубліцы Беларусь Алеся Літвіноўская, шведскі рэжысёр Лейф Ульсан, паэт Андрэй Хадановіч, перакладчыца Алеся Башарымава, музыка Сяргуж

Доўгушаў і намеснік старшыні Саюза беларускіх пісьменнікаў Усевалад Сцебурака.

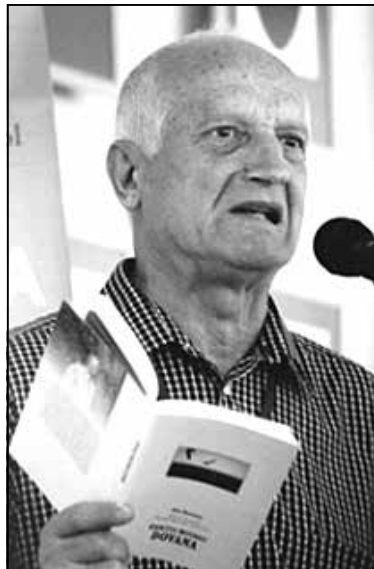
Першая сустрэча адбылася ў студэнцкім асяродку — у зале Магілёўскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя А. Куляшова. А ўвечары імпрэза прайшла ў грамадскім цэнтры «Кола», сабраўшы цікаўных магілёўцаў і сяброў абласной філіі Саюза беларускіх пісьменнікаў на чале са старшынём Міколам Яцковым.

Прэс-служба СБП

«Правіла, што стаецца выключэннем»

(Пра кнігу Алеся Разанава «Невядомая велічыня: гутаркі, артыкулы, згадкі». — Мінск: Логвінаў, 2017)

У новай кнізе Алеся Разанава прагаворвае важныя і важкія рэчы: пра з'яву творчасці, пра шлях і пакліканне, пра досвед працяглага побыту ў замежжы і, вядома ж, — пра прызначэнне паэзіі.

Завяршаюць кнігу два тэксты, жанр якіх сам аўтар акрэслівае як «герменеўтычныя паэмы»... Гэта — калі пункцірна пра кнігу. Але пра Разанава, хоць эпоха кліпавасці гэтага нібыта і вымагае, нельга падбегам і похапкам. А як можна і як трэба? Часам сам аўтар у сваіх кнігах дае ключы і падказкі.

«Невядомая велічыня» акурат з такіх. Яе можна прылічыць да часткі разанаўскага так бы мовіць тэарэтычнага канону. Падаецца, лейтматывам «Невядомай велічыні» ёсць рэфлексія такога паняцця, як «з'ява творчасці». Так, па вялікім рахунку і зномы перадусім прывечаныя ёй. Але тое,

пра што мажліва выказаць, да прыкладу, у гутарцы-інтэрв'ю, не заўсёды можна выявіць мовай зномаў. І наадварот. Часам гэтыя інтэрв'ю дужа нагадваюць размовы вучня з настаўнікам дзэн. Зрэшты, бывае, і бяруць іх вучні-паэты. Таму пытанне кшталту «Як трэба пісаць?» выглядае тут цалкам натуральным.

Яшчэ адна скразная тэма кнігі — тэма маўчання. Ёсць розніца паміж маўчаннем паэта і нематой. Паэт і ў маўчанні змястоўны. У выпадку з Разанавым гэта не тое маўчання, якое Cum tacent, clamant. Гэта тое маўчання, якое можа назвацца-акумулявацца гадамі — дзеля мастацкага выбуху...

У «Невядомай велічыні» ў тым ліку і пра гэта — пра пераходы, адыходы (не блытаць з уцёкамі), іх прычыны і наступствы. Фактычна, пасля ад'езду (розныя крыніцы блытаюцца ў гадах яго адліку — двухтысячны ці дзве тысячы першы) у Алеся Разанава і да сёння — не выйшла ніводнае арыгінальнае паэтычнае кнігі па-беларуску, калі не лічыць білінгвы «Гановарскія пункціры», анталогіі (так, выбранага за гэты час выйшла багата: толькі ў выдавецтве «Логвінаў» з два дзясяткі, калі лічыць разам з білінгвамі). Апошняя, «Рэчаіснасць», датуецца 1998-м... Можна казаць, што ў новым тысячагоддзі паэт кардынальна перагледзеў

свае погляды на кнігавыданне. Па сутнасці, — замаўчаў як паэт-канцэптуаліст.

Пэўна, шмат каму, па ад'ездзе, падалася, што Разанаву неістотна, дзе пісаць — на чужыне ці на радзіме. Бо ён сам — месца, сам — асяродак. Але ад'езд для кожнага творцы — выпрабаванне, як для кветкі — перасадка ў іншы грунт. Для кагосяці ад'езд — мажлівасць рэалізаваць задуманае, на якое не ставала часу і цішыні. Для Разанава ж ад'езд стаўся выклікам і пакліканнем — здзейсніцца ў зусім новай творчай іпастасі. Укараніцца ў новую глебу, у новую мову. Але не для таго, каб застацца ў іх, у глебе і ў мове, але — каб адчуць новае. Каб — перамагчы?..

Але было ў творчай біяграфіі Алеся Разанава і маўчання іншага кшталту. Маўчання вымушанае. На гэты частаксама праліваецца святло ў разгляданай кнізе. Так, распавядаючы пра гісторыю выдання «Шляху-360» у гутарцы з Міхасём Скоблам, паэт прызнаецца: «Кніга выйшла, але з вялікай затрымкай. Гэта былі гады маёй нематы...»

Адным з галоўных (фірмовых) маркераў творчасці Алеся Разанава — і ўласна паэтычнай, і філасофска-метафізічнай — ёсць стылёвая стыгма. І, як следства, — пазачасавасць. Вось жа, чытаючы зсэ 80-х гадоў і двухтысячных, цяжка адразу зразумець, калі яны пісаліся, не зазіраўшы на апошнюю старонку. Падобнаю рысаю валодаюць і эксперыментальна-аўтарскія паэтычныя формы. Да прыкладу — зномы. А назву кнігі акурат і даў адзін з твораў гэтае формы: «Ва ўсякай істоце ўцеляняецца свая мера быцця, якая мера — такая істота, і што ёй нельга, што льга, ведае загодзя і на памяць. Чалавек таксама істота, але напалову. Другою паловай ён невядомая велічыня, і што яму нельга, аб'яўляюць запаведзі, а што льга — Бог».

Ёсць там і такі зном: «Святасць не выключэнне з правіла, а правіла, што стаецца выключэннем».

З юбілеем, шануюны майстра! Дзякуем за тое, што Вы ёсць!

Анатоль Івашчанка

Па-за межамі сябе самой

Назваць — значыць абмежаваць, але не назваць — значыць не вызначыць.

1. Лад жыцця

Паэзія — гэта працнунца між лясцоў далёка ад людзей, пакарміць ката, які недзе бадзюцца ўсю ноч, і думаць, што сёння будзе шчаслівы дзень. І пра гэта напісаць. Раней гэта выглядала крыху інакш: працнунца, залезці на дах «шалашыка» з дровамі, глядзець, як сонца скача па вадзе, і адчуваць, як на цябе сыходзіць паэзія, нешта ірацыянальнае, звязанае з пльнямі энергіі сонца і зямлі. Для мяне гэта звязана з вельмі канкрэтным месцам, дзе я адчуваю сябе абароненай продкамі, як бы пафасна гэта ні гучала. (З іншага боку, хай сабе гучыць як хоча, гэтыя рэчы адчуваюцца на клетачным узроўні.)

Хоць гэта не заўсёды і не для ўсіх ёсць вызначальным фактарам. Але здольнасць узяцца над рэчаіснасцю ці абстрагавацца ад яе непасрэдна звязана з паэзіяй (ці, можа, з уяўленнямі пра паэзію рамантыкаў?).

Паэзія, як інфрачырвоны прамень, прасвечвае тваё жыццё і запускае пэўныя працэсы, іншым разам у самы неспрыдатны момант. Галоўнае — не ігнараваць свае думкі ў такіх моманты, не адпуская іх, а нейкім чынам занатоўваць. Усведамляць іх каштоўнасць, прынамсі, для сябе. І перачытваць праз некаторы час.

Раней я ўсе свае вершы ведала на памяць. Цяпер ужо не...

2. Спосаб мыслення

Калі свае думкі я падсвядома імкнуся адпаведна аформіць, а яшчэ часцей — калі думка сама

фармляецца пэўным чынам, пакідаючы астатнія па-за маёй увагай, мая энергія канцэнтруецца вакол намаганняў сказаць.

Мне заўсёды цікава чытаць (слухаць) крытычныя разборы паэзіі, у якіх вельмі часта аўтарам надаецца свядомая роля ў выбары мастацкіх сродкаў, формы і г.д. Не магу сказаць, што ў мяне гэта адбываецца свядома. Нешта кшталту «сёння я напішу верш адзінаццаціскаладовікам пра тое, як падае лісце... не, лепей, чатырохступенным ямбама». Такое толькі ў школе магчымае...

3. Камунікацыя з іншасветам

Наконт ірацыянальнасці — усё так. Некалі я для сябе гэта агучыла ў адным з інтэрв'ю, калі на пытанне «Паэзія павінная быць найперш прыемнай ці карыснай?» адказала: «Паэзія — як вера. Дзеля чаго чалавек верыць? Таму, што гэта прыёмна? Ці таму, што гэта карысна? Калі вера мае месца з такіх меркаванняў, то чаго тады яна варта? Так і паэзія». Сама пра гэта забылася, а ў нетрах інтэрнэту мая думка жыве.

Час ад часу паэзію імкнунца зрабіць карыснай, і гэта ўжо цікава. Але паэзія нікому нічога не павінная. Як і прыгажосць. Хоць, можа, я памыляюся. Паэзія павінная быць сумленнай. Ці аўтар? Ці і тое, і гэтае? Мабыць, так. Сумленнасць паэзіі — у шчырасці імпульсу, сумленнасць аўтара — у тым, каб пайсці за імпульсам і даць яму свабоду. У гэтым і сапраўднасць. Можна быць добрым паэтам і абы-якім чалавекам? Камбінацыя можа быць колькі заўгодна, але найчасцей талент адпавядае чалавеку. Хоць усе мы памятаем:

«Врэте, подлецы: он мал и мерзок — не так, как вы, — иначе».

Паэзія не павінная быць карыснай у сэнсе ўтылітарным, аднак тады варта спытацца, а ці ёсць ад паэзіі карысць і для каго яна ёсць.

А прыгажосць? Паэзія і прыгажосць — тоеснае? Сучаснае мастацтва адпрэчвае прыгажосць, і паэзія тут не выключэнне. Але злачынства таксама можа быць дасканалым.

4. Псіхатэрапія

Сапраўды, дзеля чаго мы пішам? Асабліва калі замілаванне светам даўно мінула. Каб даць волю імпульсу, што ўзнік недзе ў глыбінях свядомасці ці падсвядомасці?

Калі я чытаю кнігу паэзіі, то шукаю ў першую чаргу цэласнасці. Кніга, якая цікавая з пункту гледжання эстэтыкі, але не насычае мяне думкамі і адчуваннямі, не будзе мне цікавай. Прынамсі, я да яе не вярнуся. Не згаджуся, што няважна, пра што, а важна, як.

Кнігі, якія ўжо ведаю, часта перачытваю, адкрываючы на любой старонцы.

Некаторыя аўтары лічаць, што над вершам нельга працаваць. Але я цяпер абсалютна спакойна магу сказаць, што працую над вершам, бо, па-першае, элементарна бракуе часу, каб скончыць яго за адзін раз, па-другое, я зрабілася жудаснай занудай, чытаю гэтыя вершы і перачытваю. І выпраўляю. Чаго раней амаль ніколі не рабіла (можа, гэта ўплыў працы над перакладамі?).

5. Ізноў пра лад жыцця

Учора праглядала артыкулы, напісаныя пра мае кнігі.

А. Данільчык літаратурная і рэальная існуюць у розных вымярэннях. Цікава, канечне. Я нават не ўяўляю, што значыць жыць актыўным літаратурным жыццём. То бок існаваць выключна як паэтка. Выключна ў гэтай якасці. Можа, я яшчэ не гатовая да гэтага? Можа, факт успрымання цябе як адной з многіх дазваляе назіраць за паводзінамі людзей, застаючыся незаўважнай?

Пабла Неруда, Мігель Анхель Астурьяс, Актавіе Пас... Пытанне: што яднае гэтых пісьменнікаў, акрамя прыналежнасці да літаратуры Лацінскай Амерыкі? Яны працавалі пасламі. І вось я думаю: якім паслом быў Пабла Неруда? Як паэт упісваецца ў бюракратычную сістэму, вертыкаль, іерархію? Дзе самае галоўнае — падпарадкаванне. Ці гэта магчыма толькі цягам пэўнага часу дзеля назвавання вопыту? Бо чалавек, які ўвесь час падпарадкоўваецца, рана ці позна страчвае сябе.

З іншага боку, паэт не існуе ў вакууме, то бок можна пісаць выключна аб прыродзе, гэта таксама спосаб існавання ў паэзіі. Баюся, гэта не пра мяне. Зноў жа, тут мы выходзім на пытанне «паэт = інтэлектуал?» Не заўсёды.

6. Пра пераклады

Першы штуршок да перакладу паэзіі — Чэзарэ Павэзі «Verrà la morte e avrà i tuoi occhi...». Захацелася вымавіць гэта па-беларуску, пачуць, як гэта прагучыць па-беларуску. Паэзію можна перакладаць толькі ў тым выпадку, калі верш «адгукаецца» ў тваёй душы, у тваім асабістым вопыце, жыццёвым і мастацкім. Існуе думка, што паэзію нельга

перакладзі, але мне здаецца, што менавіта пераклад паэзіі ўдасканальвае перакладчыка і яго мову.

Пераклад — магчымасць уважліва прачытаць твор, напісаны на іншай мове. І зрабіць яго прыналежным да сваёй мовы.

7. Пра ўзаемадзеянне

Наколькі паэзія павінная падпарадкоўваць нашае жыццё? Хто тут гаспадар — вось гэтая ірацыянальная пльня ці я, homo sapiens? Але колькі я sapiens? Іншым разам чытаю ўласныя вершы і не магу павярць, што гэта я напісала...

Назваць — значыць абмежаваць. Але паэзія — заўсёды выхад за межы. Часта нават за ўласныя межы...

А ўрэшце, я неаднаразова спрабавала даць азначэнне паэзіі сродкамі самой паэзіі...

не зважаючы на ўсе сродкі камунікацыі на мноства гукаў што запаўняюць прастору

паэзія і толькі паэзія застаецца маім адзіным сродкам зносін са светам

бо паэзія — гэта любоў тут і адразу паэзія — гэта тое што не патрабуе адказу паэзія — гэта вада — мёртвая і жывая паэзія — гэта тое што мяне апраўдае

сонца заходзіць і неба за ім радком чырвоным палае Аксана Данільчык

Жыць — любіць, хвалявацца

«Працяг.
Пачатак на стар. 7 (1)

Створанае застаецца. Цікава, што творца, чья асноўная стыхія — проза, ніколі не цуралася высокае паэзіі. З любоўю распавядала пра Ніну Мацш, яе першы зборнічак вершаў, параўноўваючы яе паэтычны дэбют з першаю вясноваю песняй жаўранка. Яна высока цаніла талент Веры Вярбы, вітала прыход у літаратуру Леаніда Галубовіча, з цеплынёю гаварыла пра яго кніжку «Таёмнасць агню» і з клопатам пра далейшы лёс. Яе дужа ўзрадавала ў свой час з'яўленне паэзіі Міхася Стральцова, раней вядомага на ніве прозы ды эсэістыкі. З уласцівай ёй спавадальнасцю сказала пра часіны, калі ўзнікае «неадоляная патрэба акрапіць уласную сасмяглую душу жывой вадою чужога радка». І вось яны, чужыя, але ж такія зразумелыя, такія блізкія радкі:

*Цень, цень, сініца! Добры дзень!
Жывеш? Сваім званочкам*

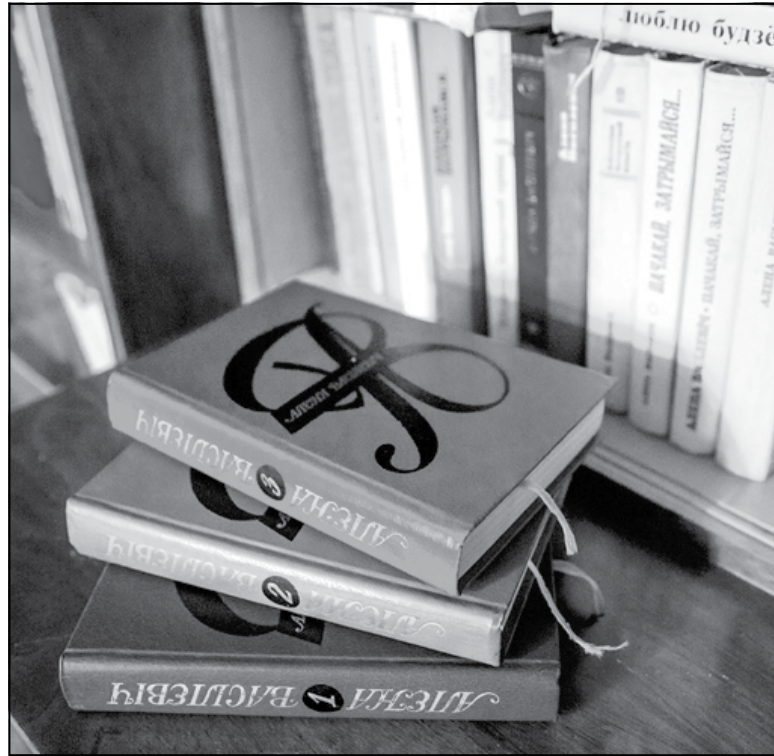
чыстым

*Зімовым ранкам праманістым
І абудзі, і абнадзей!*

«Мне таксама неабходна гэта, — піша Алена Васілевіч, — каб сініца Міхася Стральцова зімовым ранкам з паэтычнымі радкамі прынесла абуджэнне і надзею. Мне неабходна гэта паэзія». Яе акрыяе музыка слова, краса мастацтва. У ліку яе любімых была і засталася Жэня Янішчыц, і калі жыццё паэтэсы трагічна абарвалася, на гэтую цяжкую страту сама адказала вершам.

У вышэй названай кнізе памятка Алена Васілевіч надрукавала гранічна шчырыя ўспаміны пра Якуба Коласа, Янку Маўра, Івана Мележа, Яна Скрыгана, іншых вядомых пісьменнікаў. Тут жа ёсць і такія палярныя сваім зместам дзве рэчы: «Тварыць словам» і «Разбурэнне словам», асабліва карысныя пачынаючым і маладым літаратарам. У першым выпадку, гаворачы пра аповець малавядомага Міхася Клебановіча «Іван Аляксеевіч», аўтарка любуецца «феерыяй адценняў у моўным запасе», дынамікай і пластычнай зграбнасцю, а ў другім — вымушана казаць пра пераборлівы густ і эстэтычную глухату, калі вядомы рэцэнзент ці часопісны рэдактар бласлаўляе ў друк слабыя творы вядомых літаратараў... Такая Алена Сямёнаўна — добразычлівая і бескампрамісная, непадкупная.

Пашанцавала мне не адзін год папрацаваць акурат у той рэдакцыі выдавецтва «Мастацкая літаратура», дзе яна была загадчыцай. Тую даволі клопатную працу я называю святам. Сёння грэюць душу ўспаміны, іх багата. Нярэдка прыгадваецца, да прыкладу, як ёй удалося пераканаць начальства, што паэту Міхасю Рудкоўскаму, які жыў на перыферыі, трэба падняць мінімальную стаўку аўтарскага ганарара (да ўзроўню «сталічных аўтараў»). Учынак загадчыцы быў справядлівы і чалавечны: вершы М. Рудкоўскага, якія мы выдалі

асобнаю кніжкай, адпавядаюць высокай мастацкай якасці. Выданне зборніка, адрасаванага юнацтву, прынесла аўтару добрую маральную і фінансавую падтрымку ў цяжкі для яго час, калі пасля складанае аперацыі ён страціў здароўе і працу. Доктары той зборнік з аўтографам, Міхась парываўся мне пацалаваць руку. «Што ты, Міхаська! — сказаў я. — Не я ставіў цябе ў выдавецкі план і не я за цябе змагаўся!..»

Вядома ж, не магу забыць вялікую ласку Алены Сямёнаўны да мяне, грэшнага: як настойліва яна хадайнічала ў Саюзе пісьменнікаў, каб дапамаглі з жылём (тады я доўгі час пражываў з сям'ёю ў аднапакаёўцы). У выніку ў 1980-м годзе я атрымаў новую кватэру, «...пасяліўся ў мікрараёне сталіцы, каля жаўранкаў і васількоў». Успамінаецца, вядома ж, цудоўны мікраклімат, які заўсёды панаваў у рэдакцыі, а разам з тым — адухоўленае аблічча мілай начальніцы, прыязны позірк яе вачэй, заўсёды маладых, бо яны — люстэрка душы.

4

Жыццё чалавека — як нічкі палёт, якое яно ні было б працяглае. Гэта мной не забываецца ніколі. Мо таму я не вельмі рэдкі госць у Васілевічаў — у Алены Сямёнаўны і Уладзіміра Аляксандравіча, вядомага фалькларыста, этнографа, перакладчыка, выдатнага складальніка многіх зборнікаў, акадэмічных выданняў, шэрагу прэстыжных кнігазборнаўскіх тамоў, нядаўняга ўніверсітэцкага выкладчыка, які шмат гадоў аддаў навуцы як педагог. Аляксандравіч — так афіцыйна. Для мяне ён — Валодзя, Валодзечка, сябра з юнацкіх гадоў, якому ў свой час прысвячаў і верш, і апавяданне. У гэтай інтэлігентнай і гасціннай кампаніі заўсёды ўтульна і цёпла, ёсць пра што пагаманіць.

...22 снежня 2016 года. У разгары кароткі зімовы дзень.

адной рэдакцыі. Пра Наташыны навіны я пачуў:

— Разбрыліся Брылі па свеце. Наташын брат Андрэй працуе ў Японіі. А Галін (другой Брыльвай дачкі) сын з жонкай пераехаў у Польшчу.

Я пытаўся пра ўнукаў і праўнукаў Алены Сямёнаўны. У яе тры ўнукі і пяць праўнукаў. Амаль усе яны гэтаксама ў замежжы. Праўнук Дзіма ажно ў Кітаі, выкладае англійскую мову ў інстытуце. У свой час у Бельгіі хлопец авалодаў яшчэ і кітайскаю!.. Паехаў на стажыроўку, там яго ўпадабалі і запрасілі на працу. А я ўспомніў, як некалі ён у дзіцячым садку ў Менску дэкламаваў мой верш. Такім родзічам можна ганарыцца. Шкада, яго не бачыць, не чуе Наталля, ягоная бабуля, яна так нечакана рана памерла!

Нашая гамонка з Аленай Сямёнаўнай раз-пораз перары-

Дадому вяртаўся я шчаслівы, калі адкінуць класічнае: «На свеце счасця нет...»

Сёлета працягваліся нашыя сустрэчы і тэлефонныя размовы. І вясной, і ўлетку, і дажджліваю восенню. Мяне заўсёды прыемна здзіўляла і здзіўляе бязмежа памяці Алены Васілевіч. Яна не толькі дэкламуе (пры нагодзе) класічныя вершы, а ў памятае ўсялякія гісторыі, розныя (у тым ліку і даўнія) размовы, цікавіцца тым адметным, што адбываецца на культурным полі і што з'яўляецца ў часопісе «Дзеяслоў» ды ў «Літаратурнай Беларусі» газеты «Новы час» і «Народнай волі». Памятаю, калі ў «Дзеяслове» надрукавалі мае пераклады вершаў В. Сасюры з прадмоваю, яна ўхваліла публікацыю. Чытаў сын. Яна слухала і, як сказала, «крыху сама поўзала вачыма па радках». На вялікі жаль, вельмі пагоршыўся зрок. З гэтым цяжка змірыцца. І дагэтуль можна знайсці чытво на «ўгалоўнай» (блізка ля галавы) тумбачцы, каля ложка, на якім яна начуе і пераважна днюе.

Дваццаць другога верасня я вяртаўся з Аксакаўшчыны, куды адвёз жонку на рэабілітацыю пасля інсульту. Па дарозе дамоў заехаў да Васілевічаў, каб уручыць сябру новы зборнік вершаў «Замова ад рабства». Калі мы павіталіся з Валодзем, ён павіншаваў мяне з выхадам кніжкі, але не ўзяў яе, а паказаў рукою на дзверы пакоя, дзе адпачывала маці. Як заўсёды, я прыязна быў сустрэты. Гэтым разам размаўлялі пераважна пра здароўе, а больш дакладна — пра нездароўе. Спачатку я адказаў на пытанні пра самаадчуванне жонкі. Пасля Алена Сямёнаўна распавядала пра аперацыю ў 88 гадоў, перажытую пасля цяжкае траўмы шыйкі бядра. Хваліла хірурга. Падпісала яму сваё кнігазборнаўскае выданне выбраных твораў. Праз пяць гадоў здарылася новая бяда. Ішла падрыхтоўка да аперацыі, але яе ўжо не адважыліся рабіць.

Я паказаў Алене Сямёнаўне сваю кніжку і, перш чым уручыць ёй, прачытаў тры вершы: «Класік Гарэцкі», «Душа мастака» і «Да залатога юбілею».

Пасля трэцяга, інтымнага верша яна сказала: «Мне нічога падобнага ніколі не сказаў»...

Перад развітаннем я ў сваіх далонях трымаў яе запаволеныя рукі, глядзеў у вочы за нейкімі тоўстымі шкельцамі акулераў, услахоўваўся ў павольны голас. А ў памяці маёй паўставалі хуткія рухі яе руплівых рук, у светлакарых вачах свяціўся не растрочаны агонь, чуўся жвавы, з вясёла-жыццядайнымі ноткамі голас...

Не змяніўся толькі акцэнт сліннае пісьменніцы, колішняе случчанкі: «Усяго добраго!», «Усяго найлепшаго!»

Васіль Жуковіч

Кіруюся да знаёмай кватэры знаёмага дома віншаваць Алену Сямёнаўну з дзевяноста чацвёртымі ўгодкамі. Прыязна сустрэў мяне Валодзя. У вітальні дзвюхпакаёўкі «прытуліў» маё паліто, прапанаваў цёплыя, з аўчынкі, тапачкі, а неўзабаве нёс вазу з вадою пад мае ружы. Я прайшоў у святліцу, дзе ўсё — і падлога, і стол, і кніжныя паліцы — святочна ззяла і дзе каля стала сядзела ў калясцы гаспадыня.

Павіншаваў яе, мы пацалаваліся. Была яна ў цёмна-зялёнай аksamітавай кофце, з-пад якой выглядаў акуратна раскрылены белы каўнерык, аздоблены фабрычнымі ружовымі кветачкамі. Валодзя, як бы просячы прабацэння, сказаў, што адлучыцца хвілінаў на 20 у крану. Мы з Аленай Сямёнаўнай сядзелі поруч, гаманілі. Яна даволі жыва цікавілася маімі справамі, пыталася ў мяне пра жонку, сына, дачку, пра ўнукаў. Я адказаў і стараўся пераводзіць гаворку на іншую хвалю. Пытаўся пра нашых агульных сяброў. Аказалася, перад маім прыходам тэлефанавала Наталля, дачка Івана Антонавіча Брыля, з якой мы працавалі ў

валася тэлефоннымі віншаваннямі. Камусьці яна адказвала: «Дзякуй за добрую памяць!», камусьці: «Скажыце што-небудзь іншае...» (мабыць, ёй жадалі даўгалецця). Чарговую сумоўцу назвала: «Марыя Іосіфаўна...» Было зразумела — гэта Карпенка, колішняя кіраўніца калектыву рэдакцыі часопіса «Работніца і сялянка». На пытанне пра яе «Бялая» скардзілася на высокі ціск. Алена Сямёнаўна ўсміхнулася: «О, ціск — гэта фамільная з'ява!»

Пасля размовы звярнулася да мяне: «Калі я пераходзіла ў «Мастацкую літаратуру», яна паабяцала, што ў любы час магу вярнуцца».

Адбыўся яшчэ кантакт — з В. Кастручыным. «Беларускі Прышвін!» — так шчодро быў ахарактызаваны сябра нашага СБП.

Тым часам вярнуўся з краны Валодзя, пачаў ставіць на стол пітво, стравы. У кватэру Васілевічаў завітала з кветкамі Зінаіда Пятроўна Зубкова, народная артыстка Беларусі (працуе ў Купалаўскім тэатры), чуйная суседка Васілевічаў. Атрымалася невялічкае застолле.

Каляда

Андрэй СЦЕПАЊОК

блукуюць
Каляда

У хату з холадам шуганула ёлка
пах свой зялёна-цёмны
развяла вяселькай
Каляда

І так ад цёмнай поўначы да ранку
чакаю я што бліскавіцай з ганку
успомніцца дзіцячая
Каляда

Вясёлы вершык, альбо вавёркі, коцік і сабака

Вавёрка выбіла зубы
свайёй сяброўцы
Сяброўка з распачы
павесілася на вярхоўцы
Коцік зубкамі вярхоўку пакусаў
А сабака яго з'еў і сказаў гаў

Гэты вершык надзвычай вясёлы
Вывучаць яго павінны ўсе школы
Таму што жыццё не існуе
без смерці
А калі хтосьці гаворыць
на-другому
дык яму не верце

Валі – жонцы

Ад мяне да цябе
дарога недалёкая

Прышла такая пара
калі трэба маўчаць
Паціснучь моцна вусны
і не сказаць нічога

У адценнях дня позірк часу
адкрывае глыбіню праўды

Прабач за сон
і трымценне рук
Прабач за чорныя колеры
і паездкі без мэты

Калі заўтра жоўты квадрат
асвеціць сонца
споўніцца таямніца
нашай будучыні

Будзем ведаць

Мая адзінота як твае пісьмы
Нечаканыя і кароткія

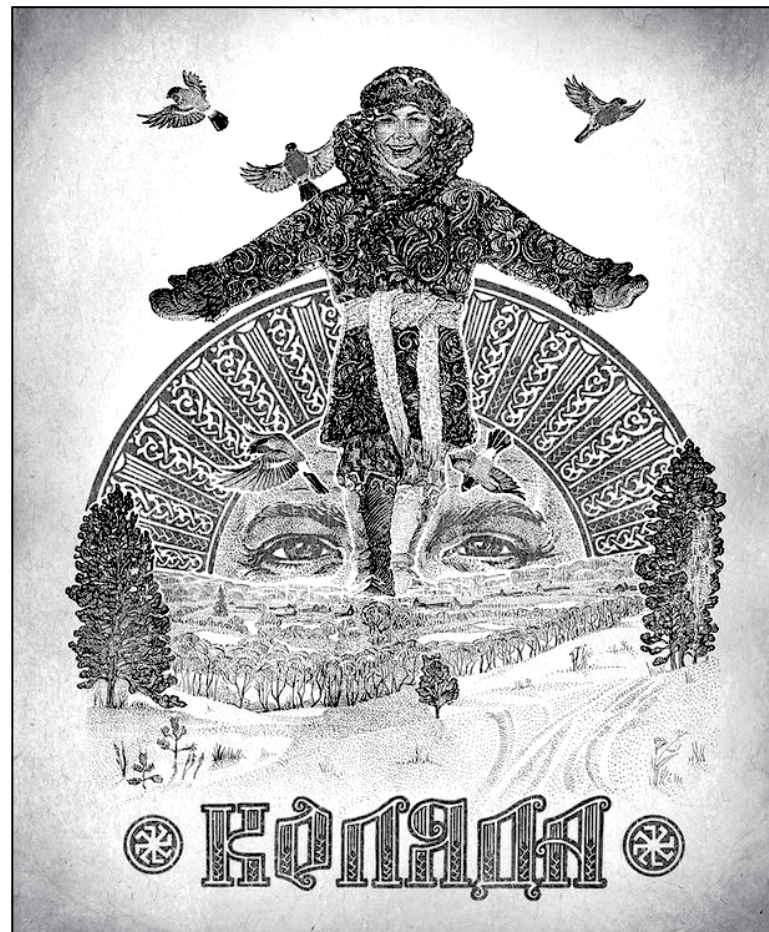
У двух словах ад пачатку
да канца
Засмакаваны змест

Дзеля зразумення не трэба
нікуды ісці
Каб потым не вяртацца

Усё запісанае і забытае
У тры дні адзіноты

Малітва

А калі ўжо мяне не будзе
застанецца твая чароўная

ўсмешка
і апошня дарога
ў нескладанасць забыцця

Попел і кранальны боль
недахопу і неспаўнення

Апошні верш з незразумелымі
вуснам словамі

і хвіліна задумы

Так будзе
так мае быць

Абцяў мне гэта Бог-Чалавек
які ўсё прадбачыў сваім цэлам
і сваёй думкай
Ён мне гэта абцяў

Лета 2017

Я — затрыманы час
стаю на ростанях дарог
побач з запацелай фігурай
вясковага Хрыста

Жоўтыя лугі напамінаюць
што лета ўжо на ўзвышшы
свайго існавання

Чырвоныя ад працы
маладыя ў сваёй старасці
жанчыны і мужчыны жнуць
звар'яцелае ад жары жыта

У маіх вачах заціхаюць колеры
а фарбы ткуць сваю
зялёную нітку
вяртання

Сонца баліць

Каляда

Анёлы шчыра радасці шукаюць
па свеце Божым тысячы гадоў

Быў дзень...

Алесь КАМОЦКІ

Рабіла з мяне гопніка краіна,
Душа ж хацела іншага рашэння.

Свядомасці куды было падзецца? —
Налева крок, направа крок — і багна.
Мудрэй за ўсё — не йсці, а адсядзецца,
Адно — душа ўгару сарвацца прагне.

Забыць, што варта быць самім сабою,
Утульна, як паспаць пасля абеда.
Ёсць праца ад запоя да запоя,
І ёсць магчымасць Турцыю наведаць.

Чаму не жыць пры гэтакім раскладзе,
Не горш за іншых, без праблем істотных,
І напляваць на сум у лістападзе,
І разлюбіць гаючую самоту.

Адаць краіне ўсе даўгі нарэшце,
Якія нам яна напрызначала,
І апынуцца ў тым самым месцы,
Якога ў аб'ёме вельмі мала.

Ні ўдоўж, ні ўшыркі, ні назад, ні ўперад.
Сядзець і для турбот не мець прычыны.
Каб ішчасце я спазнаў такою мерай,
Рабіла з мяне гопніка краіна.

Пра дзень, які так хочацца забыць
Ці варта думаць, сніць, спяваць і помніць?
Якая розніца — ён белы быў ці чорны,
Той дзень, які так хочацца забыць.

Быў дзень, якога памятаць не след,
Былі там людцы, што не мелі сілы,
Былі і тыя, што яго рабілі.
Я бачыў тых, каго яны любілі
У дзень, якога памятаць не след.

Той дзень, які не варта ўспамінаць
Забраў сабе і сподзевы, і мары,
І лоўка так зрабіў куты з абшараў,
Той дзень, які не варта ўспамінаць.

Быў дзень, які не трэба паўтараць,
Была вайна заместа адэквата,

Не кожны верыў у яе пачатак.
Я ж помню, як згарэла мая хата
У дзень, які не трэба паўтараць.

Перасьпевы

Gortoz a Ran — J'attends (Denez Prigent)

Цяпер гады, даўней вякі —
У шэрай вежы сіні цень,
У вежы шэрай сіні цень.

Насупраць дождж сцяной сівой
Наўсцяж кладзе сляды вады,
Кладзе наўсцяж сляды вады.

Хто можа даць мне пошук
Былой мары пра неба?

Вятры лятуць з далечыні
Ламаць сцяну адвечных хмар,
Каб даць мне волю
і абшар
да лёсу ціха спрычыніць.

Хто хоча даць мне волю
ісці шляхам зваротным?
Ён ужо тут.
Ён можа даць мне пошук
былое веры, даўнейшае за сны
У небе.

Цяпер гады, пасля вякі
Дажджы ліноць сляды вады,
Вяртанне п'е сляды вады —
Гады — вякі — вякі — гады.

Звычайна ўсё да смешнага звычайна,
Быў наш разлад не горш,
чым у каго,
Чарговы дзень мінае
хмурай тайнай,
Цяпла бракуе, дагарэў агонь.

Лятуць гады. Не малады,
Даю натомленаму сэрцу адпачыць.
І сярод мар цябе няма,
Шукаць сустрэчы ўжо
не знойдзецца прычын.

Дні карацей, а ночы падаўжэлі,
На галаве маёй пануе сівізна.
І што пытаць — ці так мы жыць хацелі,
Прасцей маўчаць,
прасцей не ўспамінаць.

Я праз гады, не малады,
Даю натомленаму сэрцу адпачыць.
І сярод мар цябе няма,
Шукаць сустрэчы ўжо
не знойдзецца прычын.

Ноч светлая

Мікалай ЯЗЫКАЎ

Ноч не спіць, над ракой
Поўня шырыць прастор,
Чыстым срэбрам звiніць
Хваля цемры ў дакор.
Лес заціх, цень галін
Тоіць рэшткі агней,
Звонкіх песень сваіх
Не п'е салавей.

Расцвілі ў снах нябёс
Кветкі новай вясны,

Мроі ў сэрцы ізноў
Абудзілі яны,
Светлым імем тваім
Я прычу журбе,
Ты, п'яшчота мая,
Сумна мне без цябе.

Ноч не спіць, над ракой
Поўня шырыць прастор,
Чыстым срэбрам звiніць
Хваля цемры ў дакор.
Гэтай ноччу і ў сне,
У чужой старане
Ты, п'яшчота мая,
Ўспамінай пра мяне.

Ад імгненняў да вечнасці
карацеюць шляхі,
На аскепках адметнасці
не губляецца сутнасць,
І далёка не сэнс робіць
веру магутнай —
Ён адно што —
тлумачыць былыя грахі.

Развітайся з жаданнямі
запаволіць хаду,
Не разлічвай на даўняе
і прывычнае глупства,
Хай цябе не хвалюць
ні плён, ні наступствы,
Думаць болей пра шлях,
пакуль ногі ідуць.

Празрыстыя людзі паўсюдна
шчыруюць,
Сляды пакідаюць наўкол —
Іх вочы убачаць, іх вушы пачуюць.
Іх рукі абвернуць на дол.

Празрыстыя людзі празрыстыя словы
Празрыста выказваюць спрэс.
Бянтэжыць разумных, але беспантовых
Нягеглы вербальны працэс.

Схаваўшы ад іншых сваё,
Празрыстыя людзі чужому не вераць,
Празрыстыя людзі пладзяцца без меры.

Адной рукой кіруючы няспынна,
Другою правяраючы кішэні,

Маланабздзейкаўскія

Віктар ШАЛКЕВІЧ

Дзеянні майго новага рамана, урыўкі якога прапаную «Літаратурнай Беларусі», разгортваюцца ад XVI стагоддзя да XXI. У ім перакрываюцца лёсы апошняга з Ягелонаў і пастуха Майсейкі, дырыжора Герберта фон Караяна і вайта Тадэвуша Радошкі... Словам, раман будзе вялікі і эпайны, а перад усім — нягнойны і няглебавы, хоць пра калгасы і раллю там таксама будзе. Пішу, бо хочацца парадаваць сябе і ўсіх сваіх патэнцыйных чытачоў...

Аўтар

Дзве даволі прыкметныя рэчы заслужылі на ўвагу грамадства, і не толькі тутэйшага, а нават некалькі бокам сусветнае зачэпілі!

Дастаткова вядомы ў пэўных навуковых колах спрытны прайдзісвет, індывід з характэрным прозвішчам Шапіра абараніў на мове Корбана і Крапівы доктарскую дысертацыю па тэме «Перакваліфікацыя свіней з трэфных у кашэрныя на прыкладзе сярэднявечнага мясакамбіната ў аграмястэчку Квасоўка».

Дысертацыя маланкай грывнула ва Усходняй, Сярэдняй і Заходняй Еўропе і рэкам азвапала па Блізкім Усходзе: праплачаныя тым жа Шапірам колькі там неблагіх левых еўрафілосафаў ды вучоных мадэрністых-талмудыстых распачалі адкрытую публічную дыскусію пра магчымасць спынення дыскрымінацыі гэтых сімпатычных жывёлінаў і прызнання свінні кашэрнаю істотаю; адбыліся нават па Берлінах, Гаагах і Тэль-Авівах эманстрацыі старазаконных, у асноўным эмігрантаў з былога СССР, якія неслі плакаты з надпісамі «Свініне — да! Тэрорызму — нет! Крым — такі наш! Свободу Сидорчыку!»; і ўжо некаторыя старшыні тутэйшых дзяржаўных свінакомплексаў далоні пачалі паціраць, уяўляючы маштабы і магчымасці экспарту сваёй прадукцыі ў вялікі юдаістычны свет!

Але ўпартыя нью-ёркскія ды ерусалімскае равіны рашуча і катэгарычна адмовіліся прысвойваць нашым Хрушкам званне кашэрных — ніхто не збіраўся браць на сябе адказнасць рэвізаваць і перапісваць Тору і Талмуд!

Справа заглохла... Усё засталася як было!

І, другая, больш унутранаўжывальная справа, хоць таксама сусветнымі медыямі заўважаная: у сталіцы патры-

ятычна афарбаваныя дзеячы, памяркоўныя поглядаў паэты, пісьменнікі, музыкі, мастакі ды народныя майстры дабіліся-такі ад гарадскіх уладаў дазволу і ўтварылі сабе першае і адзінае ў свеце беларускамоўнае гэта, матывуючы гэты чын гарацым жаданнем ратавання другой у Еўропе памятасці і мілагучнасці мовы.

Зрабілася ж гэта так!

Тэрмінова, на працягу дваццаці чатырох гадынаў, з акрэсленых цэнтральных вуліцаў былі выселеныя з даплатаю на ўскраіны, у Малінаўкі і на Каменныя Горкі, усе непасуючыя да моманту жыхары, у тым ліку пенсіянеры і ветэраны, а ў іх кватэры ўехалі вядомыя па ўсёй Бацькаўшчыне дзеячы нацыянальнае культуры са спецыяльнага спісу, зацверджанага, ні больш ні менш, Міністэрствам Унутраных Спраў. Былі там, між іншымі, і прапраўнукі Казіміра Севярынавіча Малевіча, і пару апантаных вешчуноў — прарокаў з-пад Ракава родам, і ўнукі камунапартыйных дзеячоў, якіх бацькі і дзяды настойліва вучылі калісь роднай мове, нібы такі момант прадбачваючы, а замыкалі спіс стрыечныя пляменнікі Уга Чавеса з жонкамі і дзецьмі.

Дабытак і адзенне перавозіліся таксама адразу адмысловымі добраахвотнымі брыгадамі, мерапрыемства прайшло арганізавана і без эксцэсаў!

Уся тэрыторыя гэта, перакрытая звонку каванымі жалезнымі брамамі з нацыянальным арнамантам і сімволікай, знаходзілася ў межах Праспекта Незалежнасці ад Паштамта да вуліцы Энгельса, потым па Энгельса ўніз — і направа — да Свядлова, да Кірава — і ўверх да Паштамта!

Такі вольны прыемны, роднамілы сэрцу чатырохкутнік! Навасёлы цеплілі надзею арганізаваць у гэта нешта сярэдняе паміж запаведнікам роднае мовы, горадам майстроў, сельгасхарчандлем і раённым аддзелам культуры — каб туды штодзённа заводзілася як мага найболей нябедных турыстаў, а для іх там рэгулярна ладзіліся нейкія нацыянальна арыентаваныя, шчыліва-паэтычныя імпрэзы; славянскія базары, пастаўскія гармонікі, спеўныя сходы, мовы-на-нова, дажынкі, вышыванкі і народныя альбомы, прысвечаныя сінявокай Бацькаўшчыне, каб майстры майстравалі, каб паэты чыталі, каб крамы і рэстараны гандлявалі, а наведвальнікі слухалі, пушчалі сліну, слязіну, пілі, гулялі і куплялі...

Зусім дрэнна, аказалася, было з творцамі, але яшчэ горш зрабілася з наведвальнікамі! Ніхто ні з Еўропы, ані з Амерыкі не квапіўся прыяжджаць у гэтую добраахвотную рэзервацыю, каб набыць сабе гліняную папальнічку з гербам места Барысава ці ляльку з зкалагічна чыстае саломкі ды, афуярыўшы шклянку «Касарылаўкі», паслухаць чарговага тутэйшага паэта-самародка ў зрэбіне ды лапцях, які поўзаў па адкрытай пляцоўцы кавярні

з ранку, добра ўжо нарумзаўшыся, і мармытаў пад нос толькі сабе адному зразумелыя рыфмаваныя радкі. Справы слаба ішлі, да таго ж нейкім чынам вырадзілася, засохла інтымна-лірычная бруя ў паэтычным таварыстве — рыфмаплёты ўсё больш заклікалі да змагання, да барацьбы няведама з кім, ці да вяртання на вёску, пад саламяныя стрэхі і на некратаныя загоны, а на кветкі-пацалункі, розныя мілыя і адпаведныя моманту мяшчанскія глупствы і пачуцці ў іх слоў папросту не знаходзілася...

Так што з гетам нічога талковага не выйшла...

А ўжо пра астатніх інтэлектуальных саматужнікаў, якія не спадабіліся дамагацца ганаровага звання гетанасельнікаў, пісьменнікаў там, мысляроў, гаварыць не было чаго!!!

Пісьменнікі парабіліся такімі гадкімі і пачалі пісаць такія дрэнныя кнігі, адну агіднейшую за другую, што іх увогуле людзі перасталі купляць і чытаць, і пісьменнікі паціху павыміралі, у асноўным галоднаю смерцю.

Філасафы тутэйшыя, замест таго, каб крышталізаваць і квінтэсэнцыю нацыянальную ідэю, выхоўваць грамадства і пратоптаць яму маральныя сцежкі ў будучыню, узяліся палемізаваць між сабою, як правільна будзе гучаць назва месца, куды Жыгімонт Другі Аўгуст з Барбарай Радзівіл пехатою хадзілі: сральня, прыбіральня, срач, туалет ці выходак, і гэтая дыскусія, што доўжылася гады з тры, проста назаўсёды адварнулі ад сябе ім хоць колькі спачуваючых людзей.

Філасафы таксама павыміралі галоднаю смерцю...

Тое самае потым сталася з мовазнаўцамі, незалежнымі гісторыкамі, апазіцыйнымі палітыкамі і сябрамі нешматлікіх вузкапрафесійных недзяржаўных асацыяцыяў ды аб'яднанняў — перасталі дапамагаць ім з Захаду, то яны, праеўшы ўсё назапашанае і з'ашчаджанае, паціху адзін за адным далі дуба...

А з журналістамі дык увогуле небывалы смех адбыўся: журналісты пачалі аднаго дня раптам адстрэльваць невядома за што, прычым не самых горшых, а такіх крышку лепшых, адразу трох ці нават чатырох палажылі, а потым, праўда, перасталі...

Відаць, кілеры былі нетутэйшыя ці хворыя на тапаграфічны крэтынізм, дык пераблыталі нашу краіну з нейкай іншай, але ачомкаліся кілеры ўпору і паехалі сабе пастрэльваць туды, у каго трэба было...

На што нехта з дасціпных трапна заўважыў, што лепш бы яны павыстрэльвалі дрэнных журналістых — толку зрабілася б больш!

А ўжо сярэдняга і падлогавага ўзроўню творчыя і тэхнічныя «цілігенцыя» так званая зусім змарнела — ніколі тут ніхто з іх не адзначаўся зацягасцю ці адданасцю справе шчыравання на нацыянальнай ніве, нястомнаму сейбіцтву, штохвіліннаму аратайству, а ўжо ў апошнія часы — няма аб чым гаварыць:

усе цілігенты думалі і дбалі выключна аб уласным страўніку і чхаць на ўсё і ўсіх хацелі!

Нядобра ўсё выглядала...

Адно з розумам захаваліся ў гэтай калатнечы кіраўнікі грамадскіх арганізацыяў.

Неяк яны разам, супольна, селі ды, падумаўшы, напісалі заяўку заходнім спонсарам на вялікі, на восем зялёных нулёў памерам, грант на развіццё розных пільных грамадскіх патрэбаў, і так гэтая заяўка ўдала была напісаная, весела, граматына дый пераканаўча, што і Джордж Трэці Сорас-унук, і Біл Другі Гейтс-сын, пуціўшы скупую мужчынскую сьлязу, паверылі і далі столькі, колькі дзеячы-барацьбіты прасілі.

Барацьбіты ж, атрымаўшы грошы на рахунак, адразу, перад тым дамовіўшыся, перакінулі па электронных дратах усю суму вечно безграшовому, жабрацкаму грэцкаму ўраду, а ўзамен атрымалі сабе на 99 гадоў у арэнду (з правам выкупу, як міне тэрмін арэнды, за сто еўра) усю выспу Гаўдас, што ляжыць паблізу 24 мерыдыяну. Ну ці не малойцы?

Спаваздачу яны грантадаўцам напісалі — будзь здароў, лялечка была, а не справаздача! Не падкапацца. І, праз год-другі, з сем'ямі, з сябрамі, з блізкімі і далёкімі сваякамі паляцелі паціху чаргэрамі з аэрапорта Менск-2 асвойвацца з новым шыкоўным жыццём!

Не горшымі па ўзроўні вынаходлівасці былі ад гэтых барацьбітоў іншыя барацьбіты — працаўнікі Радыё «Свабода»!

Здэцца, хто-хто, а яны дык павінныя былі першым наступальным шэрагам ісці, улічваючы, што за мазольную працу атрымалі і ў якой валюце, за кожнадзённым пошуку броду і твані на чыстым тулаве Айчыны-Маці?

Гэтыя больш дбалі не аб спрацаваных аграсялянах і пралетарах, пакрыўджаных прадпрымальніках і цілігентах, а пра геяў, лесбіяк і рознакаляровых з падваротняў. А адзін са «свабодаўцаў», адказны за асвятленне жыцця ў закінутых вёсках і малых мястэчках, дык увогуле за сталічныя рагаткі з год не выязджаў — збіраў у сябе на кватэры колькі там ахвочых да гарэлка акцёраў лялечнага тэатра, наліваў ім, а тыя, перакрыўліваючы і падрабляючы галасы, начытвалі яму на дыктафон нейкія нібы людскія гаворкі і развагі, а ён потым дадаваў свой каментар, мантаваў гэтую лухту і пушчаў у эфір. Справа выкрылася, пакрыўджаныя людзі паасобку і дэлегацыямі спрабавалі дастукацца да ягонага «свабодаўскага» начальства, і тут, у Менску, і нават егздакі егззілі стукацца да Прагі дый Вашынгтона...

Начальства людзей прыняло, выслухала, паківала галоўнамі, паабяцала разабрацца і пакараць, але час прайшоў — і нічога не памянялася, відаць, мясцовыя ачольнікі думалі, што справа паціху засохне і здохне.

Але начальству па той бок акіяна гэта даволі такі апрыкрыла і збрыдла!

Пра падобныя штучкі даўно ўжо яму было ў вушы ўкладзена, бо неўзабаве сабралася пад Кліўлендам, на віле доктара Сяргея Раканюка, так званасе сусветнае спонсарскае закулісе, паслухала пару справаздачаў за замкнёнымі дзвярыма, параілася і зрабіла такім чынам: усе, так бы мовіць, незалежныя папяровыя ды інтэрнэтныя выданні, пратэстныя, праваабарончыя, іншадумныя, ЛГБТ-эшныя і ім падобныя апазіцыйныя сайты, народныя волі, іхнія нівы, рацырадзівы, старонкі і «жывыя журналы» былі аб'яднаныя і злітыя ў адно цэлае, так бы мовіць, ядро, а зайсці ў гэтае цэлае і панурыцца ў ім можна было ў сечце па адзіным адрасе...

Валілася ўсё ў краіне і марнела, палі калгасныя ніхто ўжо не засейваў, не было каму і чым, па іх ганяліся адно спрытныя ненажэрныя зайцы, маладыя лані, здзічэлыя каты і сабакі, люд ці хаваўся па яшчэ пакуль неразграбленых лецішчах, ахароньваючы засаджаныя квольнікі бульбаю з буракамі ды цыбуляю шэсць сотак, ці спешна ўцякаў з малых паселішчаў у блізкія большыя гарады, дзе скопам нібы лягчэй было, выгортваючы па сметніках бутэлькі, іржавае жалезіва і макулатуру, ператрываць зіму; дарогі ашчэрваліся выбайнамі і калдобінамі, а калісьці ж гэтымі дарогамі можна было ганарыцца.

І такі страх тады запанаваў на абшарах ад Чорнае Ганьчы да Бесядзі, такі разбой, беспраўе і безгалоўе, што многія старыя людзі, якія яшчэ памятавалі, як іхнім бацькам-настаўнікам пры пачатках нацыянальнай дэмакратыі дапльвалі за выкладанне на роднай мове ў школах дваццаць адсоткаў да асноўнай палучкі, круцілі галоўнамі ды прызнаваліся людзям добра ад сябе малодшым, што хіба так цёмна і горка нават за нямецкім акупантам не жылося! Інфляцыі не ўтаймаваць было, і што кожныя пяць гадоў урад вымушаны быў знішчаць старыя, а друкаваць новыя грошы, бо на старых банкнотах не змяшчаліся шматлікія стотысячныя і мільённыя нулі.

Знайшліся аднак ацалелыя, добра ўжо моляю трачаныя, даволі тым не менш яшчэ разумныя грамадскія дзеячы, аўтарытэты старой даты, дый недаб'ітыя моладзевыя нацыянал-актывісты, каторыя пачалі агітаваць народ за тое, каб той больш нікога з верхняе ўлады не слухаў, а са свайго ўласнага ўлоння высюваў кандыдатаў у прэзідэнты і за яго галасавалі! Народ нават некалькі спярша загарэўся, як куль саломы, распаліўся, дзеячам-актывістам нібы паверыў, выйшаў пару разоў з арматурынамі ды газавымі ключамі на плошчы, перакрыў галоўныя транспартныя магістралі, пабіў трохі вокнаў, перакуліў пару машынаў, папалохаў і без таго разгубленае начальства, загагнаў да чорту дырслівы АМАП, а тым часам на Захадзе і спонсары знайшліся, а ў спонсараў — сякія-такія гро-

гістарычныя хронікі

шыкі, але не вельмі вялікія, на прэзідэнцкія выбары, — і пачалася перадвыбарчая кампанія...

Божа, якой брыдоты толькі не насунулася ў кандыдаты — і з левага, і з правага бакоў, а ўжо прозвішчы якія адметныя асобіны гэтыя мелі: ад левых — Таццяна Клізменная, ад камуністаў — Яраслаў Мачаполаў, ад грамадскага аб'яднання «Рыма-каталіцкіх казакаў» — палкоўнік міліцыі ў адстаўцы Зыгмунт Баляслававіч Вантрабёнак, ад сацыял-дэмакратаў — Йен Пірлхарбар Аргазмюк — амерыканец-мільянер паляшчэскага, з-пад Жабінкі, паходжання, быў нават кандыдат ад ліберальных дэмакратаў Халакост Генацыдавіч Гарнальжых — як з такімі ў пашпарце запісанымі дадзенымі яго зямля насіла?!!

Ездзіў па краіне на бел-чырвона-белым ровары з партрэтамі Купалы, Коласа ды Дуніна-Марцінкевіча на плячах, цытаваў па памяці «Мужыцкую праўду» і агітаваў сам за сябе праўнук кандыдата нейкіх ці то не філалагічных навук, ці то Манушкевіч, ці то Самаго-наганевіч, потым, казалі, дзеся прыстаў у пэўнай вёсцы да багатае ўдавы, памеркаваў... ды захвоціўся, зрокся кандыдацтва...

Спрабавала была збіраць подпісы, каб дабіцца да прэзідэнцтва, кабейна па прозвішчы Каламбіна Майсееўна Худаеўна, але тут нават самая памяркоўныя і рахманья людзі, за падтрымку каторых яна змагалася, не ўтрывалі і казалі ёй: «Дзевачка наша харошая, заступніца ты наша, за такое імя і прозвішча галасы аддаваць мы не збіраемся, ці мяняй яго, ці рабі, што хочаш!!!». І яна ціха знікла...

Народ падыходзіў да перадвыбарчых плакатаў, глядзеў на прыгожыя фотаздымкі, чытаў неверагодна цікавыя біяграфіі і навукова-фантастычныя праграмы, не верыў, адчайна пляваўся слінаю, тут жа скідваўся на пляшку таннага віна, купляў ды ішоў у кусты яе спажываць... Прыстойнага кандыдата не знайшлося аніводнага!

Адбыліся і гэтыя выбары, толькі нікога на іх не выбралі, бо, праўду кажучы, і выбіраць з каго не было, хоць чалавек з дваццаць намервалі вывесці краіну з багны і павесці да светлае будучыні, і панаехала з Усходу ды з Захаду розных ім памагатых, экспертаў, піяршчыкаў, троляў, смаўжоў і саламандраў ад палітычнае рэкламы. А людзі ўсё роўна галасаваць не пайшлі, пазачыніліся ў хатах і сядзелі там як мышы, а журналісты напісалі, што краіна ў дзень выбараў больш ім нагадвала закінутыя жыдоўскія могілкі пад Воўпаку...

Як пад канец дня не хадзілі па кватэрах, не валілі ў зачыненыя дзверы друкчыкі і не загадалі ісці галасаваць міліцыянты і амапаўцы, як не ўгаворвалі людзей праз шчыліны ад ключа сябры выбарчых камісіяў — за цэлы дзень ніхто так галасаваць і не прыйшоў, каб на іх ясная халера напала! Ніхто і нідзе!!!

І аніякія эксперты, мудрацы і мільярдэры, не маглі нічога ні з

краінаю зрабіць, ні ўраду параду даць, бо што ні парадзяць — усё здзеецца наадварот, колькі мільярдаў крэдыту ў эканоміку не ўкінь — гэныя мільярды на наступны дзень гінучы невядома дзе, каго прэм'ер-міністрам не пастаў — нібы чэсны і нармальны чалавек звонку — праз тыдзень ужо такое боўдзіла і апарыш — горшага ў свеце не знойдзеш!!!

Ну і тады ўжо адзін вельмі шанаваны журналіст з мясцовых, сталічных, масон ды ізраэліт з паходжання, рэдактар найстарэйшай у рэспубліцы газеты, быўшы у асаблівых зносінах са Старшынём ПНП, прыйшоў да яго дахаты ўвечары з пляшкаю бакштанскай самагонкі і правёў вельмі сур'ёзную размову...

Справа была такая, што жонка рэдактара нядаўна цудоўным чынам пазбылася аднае не вельмі зручнае жаночае хваробы, а вылекаваў яе, хваробу, спрытны чалавек-знахар, таму рэдактар і запрапанаваў старшыні Палаты нацыянальных прадстаўнікоў звярнуцца па раду да дзеда з Кірпічоўшчыны...

Была такая вёска за мястэчкам Азёры, як ехаць гарадзенскім шляхам у віленскім накірунку, і жыву там на ўсю ваколіцу слышны дзед, варажбіт і вядун, можа ў пятым ці шостым пакаленні, які зашэптваў амаль усе немачы, вяртаў мужоў да жонак, знаходзіў скрадзеныя ці зніклыя коней ды авечак, разблытваў складаныя сямейныя пытанні, прадказваў будучыню, даваў мудрыя парады — і з гэтага жыву.

Выбралася дэлегацыя парламентарыяў чалавек з сорок, і інкогніта, на «мэрсэдэсах» з мігалкамі ды міліцэйскімі машынамі наперадзе і ззаду калоны, прысунуліся да дзеда ў Кірпічоўшчыну... Дык ён так гэнага карнавала напалохаўся, што яго спярша добра праняло і ззаду і спераду, а далей — дзед збег з хаты і схаваўся, залёгшы ў бурока за хлявом, а з прыбышамі гаварыць спярша нават не схацеў, і варажыць ім, домагагічна вохкаючы: «Субота, дзетачкі вы мае, святы дзень,

Народ падыходзіў да перадвыбарчых плакатаў, глядзеў на прыгожыя фотаздымкі, чытаў неверагодна цікавыя біяграфіі і навукова-фантастычныя праграмы, не верыў, адчайна пляваўся слінаю, тут жа скідваўся на пляшку таннага віна, купляў ды ішоў у кусты яе спажываць...

хто ў суботу варожыць?». Аднак парламентарыі, паказаўшы пасведчанні, яго з бурокаў паднялі, прыгожа паручкаліся, нешта налілі, нешта паабяцалі, нешта нават далі, і дзядок адразу палагоднеў, выслушаў, што яны ад яго хочучы даведацца, папрасіў крыху пачакаць на падворку, сам зайшоў у хату, штосьці смуроднае паліў, чымсьці звінеў і ляскаў, выйшаў праз паўгадзіны, незвычайна ганарлівы, апрануты — як да царквы сабраўся, і падаў народным абраннікам кавалак шэрае паперы з напісаным хімічным алоўкам тэкстам і тры кавалачкі гарадзейскага цукру-рафінаду, загорнутыя ў чыстую ільняную анучку...

Тэкст быў такі:

«Нашую страну змогуць спасьці эцьця вот людзі: первы — Зянон Станіслававіч Лукашэнка, ілі утары — Аляксандар Грыгоровіч Пазыняк, а цукар хай хто з іх первы знойдзеца, тот і з'есць у момант прыняцця прысягі! Жыве Беларусь! К сему пісаў гражданін Васіль Казіятка, 87 год, с дярэўні Кірпічоўшчына Азёрскага сельскага савету».

Імгненна распаведзеная была вестка пра прароцтва дзеда з Кірпічоўшчыны па ўсіх радыях і тэлебачаннях, і адначасова просьба пайшла да людзей, якія носяць такія выратавальныя імёны і прозвішчы, каб тэрмінова ставіліся ў сталіцы, але, на няшчасце, ва ўсёй дзесяцімільённай дзяржаве нікога не знайшлося... Ясна было, што выратавальнік Краіны і Народа, магчыма, яшчэ й на святло дзённае не з'явіўся, і якраз таму маладым людзям з імёнамі і прозвішчамі Станіслаў Лукашэнка і Рыгор Пазыняк пачало шанцаваць: ад прыгожых

рослых дзевак рукамі не адбіцца — кожная ж марыла стаць маці будучага прэзідэнта!

І нібы ўжо паціху пачало заносіцца на добрае, і народ, стомлены пераменама і няшчасцямі, паціхэў, бо красці не было ўжо дзе і што, а бандыты і злодзеі мясцовыя, пачуўшы пра чарговую ўкраінскую вайну за Ліпецк і Тамбоў, агулам туды з'ехалі, бо там добра плацілі; і, здавалася, жыццё супакойлася: тры кавалачкі цукру, у анучкі ахінутыя, ляжалі ў падвале Нацыянальнага банка ў сейфе і чакалі, хто і калі іх з'есць...

І ўсе чакалі...

І, магчыма, дачакалася б краіна свайго Збаўцы-Асілка на белым кані, калі б не 22 красавіка 2070 года...

А яшчэ перад тым з'явілася на ўсходзе Еўропы Перасоўная Вагіна. Дакладней, шлях яе пачаўся нібы з мястэчка Дзямідава пад Смаленскам, сталіцы агуркоў і гародніны. Казалі, аднойчы з ранку ў горад прысунуўся знекуль вялікі белы двухпавярховы аўтобус «Фіят» з напалову зацёртым італьянскім надпісам на баку, з якога хтосьці відучы і расчытаў толькі гэтыя два словы — vagina mobile. Аўтобус спыніўся на прывакзальнай плошчы, акурат каля помніка Уладзіміру-Правадыру. Выбеглі з яго два падшыванцы каўказскай нацыянальнасці, расставілі гукавыя калонкі, мікрафон, уключылі галасную музыку. Безумоўна, адразу сабралася наўкола цэлая горба ахвочых да гледзішч раззяваў, у асноўным непахмеленых беспрацоўных дзямідаўскіх мужыкоў.

І тады выйшла з аўтобуса неверагодная чароўная бландзінка, нібы на станку добрым токарам вытачаная, даўганогая,

маладая, белазубая, абаяльная, у такой кароткай спадніцы, што — ах! — можна было палічыць божыя кароўкі на яе трусіках, і пачала з нейкім ці то гіспанскім, ці то ангельскім акцэнтам весела і ўпэўнена дакладваць: кампанія набірае на вельмі халяўную, аплочваемую працу за мяжой і што трэба толькі пабегчы дамоў па пашпарт і па мінімум асабистых рэчаў, а астатняе неабходнае ім купіцца. Усе як паслухалі, то адразу на злом галавы кінуліся па хатах, і ўжо праз гадзіну шэсцьдзесят два шчаслівыя маладыя і здаровыя мужчыны, якія прайшлі нейкі там уступны смешны тэст, махалі з-за шыбаў аўтобуса далонямі сваім менш прыдатным і недалэнжным сябрам.

Ніхто іх ніколі потым ужо не ўбачыў.

Зніклі.

Зусім прапалі.

Без весткаў, без лістоў дахаты, без смс-аў.

І колькі сем'і не звярталіся ў паліцыю, прыватна не спрабавалі шукаць — аніякіх вынікаў. Праўда, казалі, што потым, праз паўтары гады, у раёне станцыі Гнездава, дзе калісьці НКВД-эшнікі пабілі польскіх афіцэраў, ваўкі ці валачашчыя сабакі разрылі на беразе Дняпра шматлікія чалавечыя парэшткі, усе безгаловыя і парэзаныя нечым вострым дакладна ў месцах, дзе было сэрца і ныркі.

Потым «перасоўная вагіна» працягвала сваю вандроўку ў асноўным па малых правінцыйных мястэчках ад Уральскіх гор да Каспія, заязджала яна і ў Рамешкі пад Цверам, і ў Рамонь, што каля Варонежа, і ў Раменскае пад Курскам.

Многа куды...

Аўтобус спыняўся на галяўнай плошчы каля помніка ўсё таму ж Уладзіміру-Правадыру, тая ж бландынка выходзіла з яго, усміхалася, распавядала, запрашала; дурныя мужыкі верылі — і знікалі. І, што самае крыўднае, — здэцана, і слаўнае расейскае тэлебачанне, ахвочае да крыві, лімфы і фекаліяў, і расейскае радыё, і ўсялякія аргументы і факты павінныя ж былі забіць у набаты ды перасцерагчы народ перад такім? Дзе вы бачылі! Маўчалі ўсе, нібы ім языкі папрышчымілівалі і рукі каламі паламалі, каб камеру і мікрафон трымаць ніхто болей не мог!

Казалі потым, што нарэшце злапалі гэтых вандроўных вагіналаў украінцы-партызаны з «Правага сектара», злапалі пад Бахмачом, добра ўсякага многа рэквізавалі, а дзеўку-бландзінку спярша доўга гвалцілі, а потым разам з памагатымі-каўказцамі ды шафёрам, павязаўшы ім усім рукі калючым дротам, спалілі жыўцом у аўтобусе.

А як ірвануў напрыканцы бак з саляркаю, то паляцелі ў розныя бакі тлеючыя расейскія пашпарты, бы птушкі, а было іх незлічона колькасць! Доўга потым яшчэ грыбнікі знаходзілі па акалічных лясах напалову згарэлыя чырвоныя кніжыцы.

Усё нібы мелася добра быць...

«Сіні колер — неба звон...»

Нікалоз Бараташвілі (1817–1845) — вялікі паэт-рамантык, чалавек складанага лёсу. 27 снежня нараджэння вялікага сына грузінскай зямлі.

Цяпер яго лічаць класікам грузінскага прыгожага пісьменства, аднак прыжыццё не было надрукавана аніводнага яго паэтычнага радка. Некалькі вершаў былі апублікаваныя праз сем гадоў пасля паэтавай смерці, а па выданні зборніка ў 1876 годзе Нікалоз Бараташвілі стаў найпапулярнейшым у Грузіі паэтам, ці не другім за Шата Руставелі.

Нікалоз, ці, як яго часам звалі на зрусіфікаваны лад, Николай Баратаев (Баратов), пабачыў свет у Тбілісі (тагачасным Тыфлісе) у сям'і радавітага князя Мелітона Бараташвілі і княжны Яфіміі Арбеліяні. Па кудзелі ён быў нашчадкам знакамітага цара Іраклія II і пляменнікам знамага паэта Грыгола Арбеліяні.

Спачатку Нікалоз атрымаў сямейную адукацыю, а ў дзесяць гадоў пачаў вучыцца ў Тыфліскай шляхетнай вучэльні, якую скончыў у 1835 годзе. Пад

уплывам свайго настаўніка, філосафа і грамадска-палітычнага дзеяча Саламона Дадашвілі, юнак захапіўся ідэямі гуманізму і нацыянальнай свабоды.

Але жыццё не дало ажыццявіць Нікалозавы мары. Бацька на той час збыднёў, і пра вучобу ў расійскім універсітэце юнаку давалося забыць. З-за зламанай у дзяцінстве нагі не магло быць гаворкі і пра вайсковую кар'еру. Таму, каб падтрымаць сям'ю матэрыяльна, Нікалоз быў змушаны паступіць на службу ў «Экспедыцыю суда і пакарання».

Балючы след пакінула ў паэтавай душы і каханне да князеўны Кацярыны Чаўчавадзэ, дачкі знамага паэта, князя Аляксандра Чаўчавадзэ. Бараташвілі прысвяціў ёй і падарыў цэлы сшытак вершаў, бліскучых узораў інтымнай лірыкі, але дзяўчына аддала перавагу ўладару Менгрэліі князю Давіду Дадзіяні і сталася яго жонкаю.

Ужо напачатку 40-х гадоў Нікалоз Бараташвілі займеў паэтычную славу і ўзначаліў літаратурны гурток, сябры якога пазней заснавалі грузінскі тэатр, а таксама першы грузінскі штомесячны літаратурны часопіс «Цыскары» («Світанак»).

Аднак у 1844 годзе Нікалоз быў вымушаны пакінуць родны край і выехаў працаваць памочнікам начальніка Нахічэванскага павета, а потым у Гянджу (які цяпер у Азербайджане). Там ён захварэў на малярню, ад якой памёр у 27 гадоў і быў пахаваны на чужыне, на тамтэйшых могілках. (Як тут не згадаць нашага генія Максіма Багдановіча!)

У 1893 годзе прах паэта перавезлі на радзіму і ўрачыста пахавалі ў Тбілісі на прэстыжных Дыдубійскіх могілках. Але сваё апошняе супакаенне знайшоў ён у 1938 годзе, калі быў перапахаваны на Мтацміндзе (Святая гара), у Нацыянальным пантэоне поруч з Важа Пшавела, Ільёй Чаўчавадзэ, Аляксандрам Грыбаедавым ды іншымі найвялікшымі літаратарамі і грамадска-палітычнымі дзеячамі.

У вершы «Сіні колер — неба звон...» паэт-празорца пісаў:

*На магіле не на зман
Сам пасцелецца туман.
І памкнецца сіні дым
Па-над іменем маім.*

Імя Нікалоза Бараташвілі носіць сёння Гарыйскі дзяржаўны педагагічны інстытут, праспект

і мост праз Куру (Мтквары) у грузінскай сталіцы, а таксама вуліцы ў Кутаісі, Батумі, Руставі, Кабулецці.

Колькасна паэтычная спадчына Нікалоза Бараташвілі невялікая. Яна ўключае 37 вершаў пераважна філасофскай ды інтымнай тэматыкі і невялікую гістарычную паэму «Лёс Картлі», але большасць твораў паэта сталіся ў Грузіі хрэстаматыйнымі. Паэзіі Бараташвілі — аднаследавання ў усходняму краснаму пісьменству да вершаў апошняга года жыцця — уласцівыя псіхалагізм, лірызм, музычнасць і экспрэсіўнасць. Нават не вельмі абазнаных ў літаратуры людзі чулі пра такія прыліны, як «Роздум на беразе Куры», «Змярканне на Мтацміндзе», «Маёй зорцы», «Завушніца», «Маім сябрам». У творах «Мерані», «Мая малітва», «Магіла цара Іраклія», «Лёс Картлі» паказаны складаны ўнутраны чалавечы свет, мара пра нацыянальную свабоду Грузіі, а ў вершах «Самотная душа», «Злы дух», «Таёмны голас» выразна гучаць матывы адзіноты, адчаю і песімізму.

На абшарах былога Савецкага Саюза паэзія Бараташвілі стала шырока вядомай дзякуючы

найперш бліскучым, віртуозным перастварэнням Барыса Пастэрнака і Бэлы Ахмадулінай. Многія вершы грузінскага генія былі пакладзены на музыку і сталіся песнямі.

На беларускую мову грузінскага паэта перакладалі Анатоль Астрэйка, Анатоль Вялюгін, Еўдакія Лось. Вельмі важкую падборку — дваццаць адзін верш — змясціў у двухтомнай «Анталогіі грузінскай паэзіі», якая пабачыла свет у 1989 годзе, перакладчык Язэп Семяжон.

На просьбу рэдкалегіі новай паэтычнай серыі «Паэты планеты», што выходзіць пад тытулам «Выдавец Зміцер Колас», аўтар гэтых радкоў меў гонар і задавальненне адрэдагаваць том «Паэтычныя творы». У ім паэтам і перакладчыкам Юрка Голубам упершыню перастворана ўся творчая спадчына Нікалоза Бараташвілі. Выданне прымеркавана да 200-годдзя грузінскага класіка і, хоццаца верыць, стане адметнай з'явай і ў беларускім літаратурным жыцці, бо ўся творчасць Нікалоза Бараташвілі паводле трапнага выразу Юркі Голуба — гэта «малітва, узнесеная да сінечы».

Уладзімір Сіўчыкаў

Нікалоз Бараташвілі

Салавей над ружай¹

*Трымцеў над ружай салавей.
Калі на лісце ўпалі росы,
Спяваў ёй: «Сум ты мой развей —
Хачу я твой пабачыць росквіт».*

*Ён нанач пеў. А ноччу гай
Гайдала зорная калыска.
Замоўк салоўка. Поўні ўскрай
Палпыў бутонаў водар чысты.*

*Пяюн у стоме задрамаў,
Ды сны адпрэчыла дзянніца,
І ён жажнуўся нездарма:
Пялёсткі долу ўпалі ніцма.*

*У жалыбе слёз стрымаць не мог,
Лятаў, нібы над месцам лобным.
Красу гаротны не збярэ,
Паклікаў птушак на жалобу.*

*«Я ружу песціў дзень і ноч,
Ахвяраваў жыццём і песняй.
А квет сышоў раптоўна з воч,
І больш не здолее ўваскрэснуць».*

1834

¹ Верш напісаны Бараташвілі-гімназістам пад уплывам матываў усходняй паэзіі.

Роздум на беразе Куры

*Іду, зажураны, рацэ даверыць думы,
На беразе шукаю схованку ад тлумы.
Тут колісь на мурогу ліліся ішчасця слёзы,
Шапталі штось спагадна вербалозы.*

*Павольна дыхае свавольная Кура,
І сонца цешыць хвалі акурат.
Сяджу і доўга слухаю раку,
А позірк небасхілам працягнуў руку.*

*Што шэпча ты, Кура, — нікому
невядома,
Хоць стала сведкаю вякоў няўтомных.
Чамусьці мне жыццё змарнелым
падалося,
Пустым — зусім без зернецак — калоссем.*

*Няўжо і наша існасць сплывіцца ў пясок:
Дзіравы не напоўніцца збанок?
Ці знойдзецца, аднак, дзівак няўтомны,
Хто сэрца з коптурам жыццём
напоўніў?*

*Заўваж: усемагутныя ўладыкі,
А кошт кароны вышай за вялікі,
І ў іх абдымках песцілася слава,
Мармычуць з паняверкай: «Во праява!
Зямлі наболей забярэм з сабою!»
Хоць хутка самі стануцца зямлёю.*

*І нават добры валадар — ці ж ён
спакойны?*

*У працы і турботах ён даскону,
У клопаце, як лепей зберагчы
Сваім сынам айчынныя ключы,
І каб пасля наступнікі, народзе,
Яго імя не страцілі ў нягодзе.
Калі ж і свет абрынецца тым часам,
Адкажа хто: адкуль віхор пачаўся?*

*.....
Але на тое свету мы свайго й сыны,
Каб бацькаў пакліч не зазнаў маны.
І ці не той да мерцвяка падобны,
Каму наш свет зусім не даспадобы.*

1837

Чангуры

*Твае галашэнні — паломнікі суму —
За горла хапаюць няўцешную думу
І ў бездань былога шупурляюць.*

*Чангуры, скажы, ці змагу калі-небудзь
Пачуць тваю ўцеху пад шатамі неба
І сэрца ад болю адвесці.*

*Ці ўсмешку тваю зноў дарэмна шукаю,
Дзе б радасць твая шапацела шаўкамі!
Ды скаргі ад струнаў — не знак
дабравесця.*

1837

Маёй зорцы

*Ты чаму злуешся, зорка лёсу,
І бывае, губіш напавал?
Хоць туга па сэрцы слёзы носіць,*

А табе я згодны напяваць.

*Не зраблюся загадзя няўцешным,
Як затуліцца ў туман завей,
Бо ўсё роўна не халоднай цэшкай
Цьмяна праз смугу святло заве.*

*Ты ў любой апрацы адмыслова
Выглядаеш на радне зарніц.
І тады душа губляе словы,
З сэрца змрок абрыньваецца ніц.*

*Дык з'явіся сонечнаю казкай:
У журлівым сэрцы знойдзеш схрон.
Толькі ты адна нябесным бляскам
Расхінеш самоты пантэон.*

1837

Князеўне Кацярыне Чаўчавадзэ¹

*Ты голасам залучана
Для спеву мілагучнага.
Святлу ў тваім палядзе
Душы насцежу браму,
Усмешка гоіць драму
Трывог на далаглядзе.*

*Дзе сумам свет завесіла,
З тваім прыходам весела.
І зноўку ўцехі словы
Купаюцца ў лагодзе,
Яны любой нагодзе
Даюць акрас вясновы.*

*Памру — ды будзе помніцца
Да голасу паломніцтва:
Як «Ружу і салоўку»²
Твая пшчота пела.
Паэта сэрца мела
Тады да зор вандроўку.*

1839

¹ Князеўна Кацярына Чаўчавадзэ (1816–1882) — дачка Аляксандра Чаўчавадзэ.
² «Салавей і ружа» — раманс, перакладзены з рускай мовы Аляксандрам Чаўчавадзэ.

Напалеон

*«І што ты мне, улада, надала?» —
Напалеон акінуў Францыю вачамі*

*І спахмурнеў, амаль што ад адчаю,
Бо веліч у крыві ахвяр была.
«Даволі! — вымавіў. — Нябыт не паглыне
Майго імя навідавоку ў свету.
Зрабіў магутнай я краіну гэту,
Пакора іншых нас не скалане.*

*Майму зацесна духу ў тле грудзей,
А доля апляце вянком са славы,
Ён німба будзе, што б там ні бывала,
Належыць час мне — вестуну надзей.*

*Ніхто не пэўны, славу захапіць
Навек ці можна: раптам сыйдзе
з іншым!*

*Ды не, не веру, каб у долі лішнім
Быў гадаванец, што пра славу сніць.*

*Напалеону тут сапернікаў няма!
І хто б не цароваў, і мудры, і вяльможны,
Зраўняцца анік са мной не зможа,
Нам і магіла стала б цеснай, як турма».*

*Сплывуць за годам год. А зразумець
Яго ўсе будуць прагнуць пасля смерці.
Агнём і морам, што вякам не сцерці,
Бушуе дух, і сэрцу не саплець.*

1838

Завушніца

*Відзён на ландышы здалёк:
Гайдае кветку матыльк.
Вось так з настроем завушніца,
Ах, завушніца, нездарма
Не прагне вырвацца з яра —
З уласным ценем наравіцца.*

*Той шчасным стане з маладых,
Каму ў тым ценю зойме дых.
Тваім жа ценем завалодаць
Пад ветрыку скразны павеў,
Каб сам таго і не хацеў,
А дакранешся сэрцам лёду.*

*О, завушніца, з неба чар
Хвалюеш, як пчалу нектар.
Хто вусны пад табой спатолюць,
Каб стацца хмельным назнарок,
Ісці з бясмерцем крок у крок
І выдыхнуць з душы — даволі?*

1839

Пераклад з грузінскай Юркі Голуба

Доўга будзе мне Флорыда сніцца

Леанід ЛЕВАНОВІЧ

Часам надараюцца ў жыцці надзвычай цікавыя сустрэчы. Яны здзіўляюць сваёй нечаканасцю: ну ніяк не мог падумаць, што гэткае можа надарыцца, што такое давядзецца пачуць, ды дзе — на краі света, на беразе Мексіканскай затоці...

Рыгор Крушына з сынам Ігарам. 1939 г.

Але ўсё па парадку. Тры зімы давлялося мне з жонкай пражыць у амерыканскім Бостане — дапамагалі дачцэ гадаваць сына, нашага ўнука. Садок вельмі дарагі дый працуе з 8:00 да 14:30. Даеш малому сваё харчаванне (пакуеш тармазок) і плоціш 700 долараў за месяц. А калі на поўны дзень аддаць малага, трэба яшчэ болей раскшаліцца — убухаць 1300 «зялёных». Безумоўна, хто мае працу, той сяк-так зводзіць канцы з канцамі. Так што Амерыка — рай не для ўсіх.

І ўсё ж райскае месца на амерыканскай зямлі ёсць! І называецца яно Флорыда. У перакладзе з іспанскай — квітнеючая зямля. І гэта насамрэч так: тут круглы год нешта цвіце, снегу і марозу не бывае. Заўсёды ласкавае сонца і цёплыя хвалі Мексіканскай затоці. Гэта райскі куток для пенсіянераў: некаторыя шчасліўчыкі атайбаваліся тут на сталае жыццё, іншыя прыезджаюць на зіму з халаднейшых Бостана ці снежнага Чыкага.

І самае дзіўнае — ёсць у Флорыдзе горад Сент-Пітэрзберг, цэка расійскага Санкт-Пецярбурга. Не буду залазіць у глыбокую гісторыю, скажу каратка: на пачатку мінулага стагоддзя рускі інжынер будаваў тут дамы, чыгунку, з павагі да яго паселішча атрымала свой сучасны назой. Цяпер гэта прыгожы горад, у якім жывуць болей за дзвесце тысяч чалавек. І жыве ў гэтым горадзе сын знакамітага беларускага паэта на эміграцыі Рыгора Крушыны — Ігар. Ён прафесійны перакладчык, з дэлегацыямі аб'ехаў болей за паўсотню краін, шмат разоў наведваў Савецкі Саюз, вазіў дэлегацыі ў Чарнобыль, часцяком гасцяваў на радзіме бацькі — у Слуцкім раёне.

Ігар Казак (сапраўднае прозвішча бацькі Казак, Крушына — літаратурны псеўданім) пераклаў на англійскую мову «Прыпавесці» Васіля Быкава, кнігу вядомага рускага пісьменніка Аркадзя Аверчанкі, некалькі маіх навел для англамоўнай кнігі. І што здзіўляе — Ігар ніводнага дня не вучыўся ў беларускай школе, а мы з ім перапісаліся і гаварылі на роднай мове.

— Бацька чытаў мне свае вершы. Я слухаў, стараўся зразумець. А потым пачаў перакладаць іх на англійскую, рускую мовы, — тлумачыць ён гэты феномен. Дарэчы, Ігар выдатна валодае нямецкай, іспанскай.

дома. Уразіла даўжэзная прамая дарожка-ходнік, абсаджаная пальмамі з абодвух бакоў, па ёй гойсаюць і веласіпедысты. Дрэвы высозныя, гладкастволья, унізе, на камлях, наросты, яны прыкрываюць карані ад спёкі. У паветры лунае водар парфумы, казытлівы пах шашлыкоў. Зазірнулі праз шклянныя дзверы ў танцавальную залу: там быў урок, развучвалі свінг — рыўком прыціскаліся партнёры, затым адварочваліся ў розныя бакі, падымалі то адну, то другую нагу, махалі ўзад, быццам брыкаліся. Даваенны танец. Тут асабліва моцна пахла парфумай, нейкімі кветкамі. Дамы і кавалеры пацуюць, бо дужа шчыруюць у танцы.

Уразіла мініятурная бібліятэка на вуліцы: пад стрэшкай невялікі домик, пад шклом кнігі. Адчыні дзверцы — і бяры сабе кніжку. Прачытаеш, можаш вярнуць на месца ці аддаць суседу. Кніжны фонд мінібібліятэкі — каля паўсотні тамоў. Цікавая дэталі!

На другім баку вуліцы — кавярні, рэстараны. Гамана, смех, гучная музыка, піва, віно ракою. Столікі стаяць унутры і знадворку. Там-сям чарга — народ чакае вольнага месца. Тут усе шчаслівыя, вясёлыя, радуюцца жыццю. Красавічкі вечар ціхі, цёплы, лагодны, яшчэ няма летняй спёкі, задухі. Высозныя пальмы, быццам вартавыя, аберагаюць бесклапотнае жыццё насельнікаў горада, яго шматлікіх гасцей.

Ідучы дамоў, завіталі ў пенсіянерскі клуб. У бильярднай ішло зацятае спаборніцтва, гульцы — сівагаловыя жыхары бліжэйшых дамоў. Усе яны ведалі адзін аднаго, дружна павіталіся з Ігарам.

— Пазнаёмся. Наш зямляк з Бабруйска — Іосіф.

Каржакаваты ўсмешлівы сімпатычны габрэй моцна паціскаў маю руку.

— Вельмі рады бачыць зямляка. Даўно ў Амерыцы? Колькі тут будзеце?

Я каратка адказаў на пытанні Іосіфа. Ігар тым часам расставіў піраміду, я мусіў узяцца за кій. Ігар — вопытны бильярдyst, першую партыю лёгка выйграў. Але памалу і ў мяне прарэзаўся ўдар — рука не забыла, як трэба забіваць шары. Другую партыю

выйграў я, так што перамагла дружба. Болей не гулялі: Раіса паклікала дамоў.

— Ці бачылі «Пагоню» на маёй машыне? — спытаўся раніцай Ігар. — Не? Дык паглядзіце на задні бампер.

Калі ад'язджалі ад дома, я перш-наперш зірнуў на задні бампер: пасярэдзіне яго красаваўся старадаўні наш герб — верхнік на кані.

Мы ехалі па вуліцах горада, прамых, шырокіх, абстаўленых невысокімі белымі пабудовамі. Асфальт абступалі, быццам каланады, высозныя гладкастволья пальмы. Між імі ўціснулiся ўсыпаныя чырвонымі дыжоўтымі кветкамі кусты азаліі. Раіса распаўяла пра клуб, дзе яны спяваюць рускія песні.

— Беларусы тут мала. Ды яны і не гавораць на роднай мове, — сумна сказаў Ігар.

— Леонід, а вы можете спеть такую-нибудь белорусскую песню? — падала голас Раіса. — Я бы хотела послушать...

Нядоўга думаючы, я зацягнуў «Ой, сівы конь бяжыць». Калі скончыў спяваць, Раіса ўсклікнула «Брава!». Ігар на хвіліну адпусціў руль, таксама запляскаў далонямі. А я міжволі падумаў: па вуліцах амерыканскага горада Сэнт-Пітэрзберга імчыць «Хонда» з Пагоняй, за рулём аўто сівагаловы беларус, і вусы ў яго сівыя, падкоўкай, аля Шаўчэнка, яго жонка — татарка, карані якой на Паўночным Урале, маці дзяцей ад мужа-беларуса. І ехалі мы ў форт дэ Сота. Гэта крэпасць, якую некалі збудаваў іспанскі канкістадор і далі ёй імя свайго ваяка. Цяпер сюды едуць тысячы турыстаў з усёй Амерыкі, Еўропы, слава пра тутэйшыя пляжы, цёплае мора і ласкавае сонца раскацілася па ўсім свеце. Дарэчы, у кнізе рэкордаў Гінэса ёсць запіс: з 1967 па 1969 гады ў Сэнт-Пітэрзбурзе было 700 сонечных дзён. Гэты горад насамрэч сонечная сталіца свету.

Да форта дэ Соты дарога недалёкая. І вось мы ўжо на даўжэзным пляжы з белым пясочкам. Тут камфортныя паркінгі, прасторныя акуратныя прыбіральні, дзе можна сесці, каб пераапрунуцца. Прыбіральні ў Штатах невыпадкова называюцца «рэструм» (пакой адпачынку), і ўсюды яны бясплатныя. Уразілі даўжэзныя сталы з моцнымі лавамі ў цыні дрэў, пад стрэхамі. Такіх адкрытых павільёнаў болей за дзясятка, у іх святкуюць нават вяселлі, адзначаюць дні нараджэння. Кожны павільён пад нумарам, і ягоны паркінг мае адпаведны нумар, каб госці не блукалі.

Вада была халаднаватая, але маладыя турысты, асабліва турысткі, актыўна купаліся. Паплаваў і я са смакам. Дзякуй табе, форт дэ Сота. Праўда, крэпасці тут не прыкмеціць, але цудоўны пляж буду помніць доўга.

Калі моцна прыпакло, так бы мовіць, тутэйшае нястомнае свяціла, мы паехалі дамоў.

Увечары Ігар паставіў дыск: бацька Рыгор Крушына чытае сваю паэму «На руінах пачуццяў». Твор прасякнуты шчырасцю, голас аўтара мяккі, вымаўленне выдатнае. Ігар прэзентаваў мне дыск на ўспамін.

...Пішу пасля купання ў севадародным возеры. О, гэта дзіва!

Возера амаль што круглае, метраў 200 у дыяметры. Кана-там з паплаўкамі выдзелена паўз бераг паласа метраў 10–15, па якой па крузе плывуць, ідуць людзі, амаль усюды я даставаў дно. Усе ў капелюшах, цёмных акуларах, у белых кашулях, бо плечы, шыя могуць згарэць.

Народ сталага веку, чуваць руская, украінская, сербская мовы, зрэдку — ангельская. У цёплай лагоднай вадзе сядзець можна хоць цэлы дзень, але срца можа не вытрымаць, таму лепшы варыянт — праплысці два кругі, перадохнуць на беразе, і зноў — заплыві. І размовы, размовы. Тут людзі знаёмяцца, маладзейшыя абдымаюцца...

Пачуўшы нашу размову, прыліп да нас здаровы насаты мужчына.

— Откуда приехали, если не секрет?

— Какой секрет? Из Бостона, из Минска.

— Ха, здорово! Я из Бостона, из Питера. Меня зовут Георгий. А вас? — і пазірае на мяне — а вочы шэрыя, як валавыныя, — ён плаваў без акулараў.

Я назваў сябе, парукаліся. І пачаўся маналог. Пра палітыку, пра Амерыку, якая ўсюды лезе, якую ён усё больш не любіць. Жыве ў Штатах 22 гады, родам з Піцера, 25 гадоў адслужыў на Паўночным флоце, капітан першага рангу. Служыў на падводных лодках, цяпер піша кнігі пра гісторыю флота. Ён гаварыў і гаварыў пра Украіну, Расію, пра Пуціна, Абаму — і не даваў уставіць ні слова. Я спытаў, як ён ставіцца да Валянціна Пікуля. «Потрясающий писатель». Тут я з ім цалкам пагадзіўся.

Слухаў я і думаў: гэтаму чалавеку катастрофічна не хапае суразмоўцаў і слухачоў. Мабыць, жонка яму даўно надакучыла, а ён ёй. Яна і зараз сядзела на беразе, клікала яго, а ён, узрадаваны, што знайшоў слухачоў, не спыняў маналог. Пра папоў і ксяндзоў, узгадаў кнігу Леа Таксіля «Забавное Евангелье». Я сказаў, што чытаў гэтую кнігу. Георгій яшчэ болей ажывіўся.

— Если не секрет, как ваша фамилия? — спытаўся Ігар.

Чалавек назваў сябе, пахваліўся, што выдаў тры кнігі пра флот, піша чацвёртую. Спытаў маё прозвішча, чым займаюся; давлялося прызнацца. Вочы Георгія зрабіліся круглымі, калі пачуў, што ў мяне выйшла каля двух дзясяткаў кніг, у тым ліку і дзве ў ЗША: па-руску і па-ангельску.

— Я найду вас в интернете. Я напишу вам...

Працяг на стар. 16 (10) »

«Працяг.
Пачатак на стра. 15 (9)»

На гэтым мы цёпла развіталіся з гісторыкам расійскага флота...

Калі вярталіся з возера, завіталі ў горад Сарасота. Кажуць, што тут мае свой дом Міхаіл Гарбачоў. Гэтую пабудову мы не шукалі, а вось арыгінальны помнік знайшлі. Жартам яго называюць «Поўная капітуляцыя»: матрос, які вярнуўся з вайны, абдымае і цалуе каханку, нізка нахіліў яе, як у аргенцінскім танга. Каханка задрала ўгору нагу ад насалоды, гатовая цалкам аддацца гарачаму мараку. Унікальны помнік. Каля яго любяць фатаграфаваліся закаханыя пары...

— Заўтра канчаецца пост. Я магу з’есці яечка, — з радасцю мовіла Раіса.

Я зразумеў яе пачуццё, бо таксама люблю курыныя яйкі, і вараныя, і сырыя.

Але ўранні першым падаў радасны голас Ігар:

— О, расцвіла архідэя! — і паказаў на фіялетава-ружовую кветку на даволі высокай сцябліне. Унізе лапушыліся чатыры лісты, гладкія, тоўстыя, як у фікуса. — Гэта вам падарунак. Вось бутон. Будзе яшчэ кветка. Архідэя не любіць сонечных промняў. Вось такая яна, тамнічкая прыгажуня.

Слухаў я Ігара і прыгадаў земляка Уладзіміра Усеню, вілейскага прадпрымальніка, які ратаваў мяне на шашы. Тады сапсавалася машына: як гавораць вадзіцелі, паляцела чапленне. Я пачаў галасаваць, але аўто праносілася міма. Адно спынілася. Вадзіцель, даволі малады чалавек, паторгаў рычаг пераключэння хуткасці.

— На жаль, дапамагчы не змагу. Спяшаюся, дарога далёкая. Выклікайце эвакуатар.

— А я еду на пахаванне Васіля Быкава. Вязу яму букет валошак.

Чалавек пільна зірнуў на мяне, на сінія валошкі на заднім сядзенні.

— Што ж, пакінуць вас не магу...

Патэлефанаваў некуды, паведаміў, што затрымаецца, затым дастаў з багажніка буксірны трос.

У Мінску, на маёй кватэры, пазнаёміліся бліжэй. Аказалася, што Уладзімір — дырэктар будаўнічай фірмы «Архідэя». Groшай за падвоз не ўзяў, папрасіў падпісаць кнігу. Падарыў яму «Ларысу, альбо Каханне аўтамабіліста». Застаецца дадаць, што пра здарэнне на дарозе я напісаў апавяданне «Букет валошак». З Уладзімірам Усенем падтрымлівае сувязь і цяпер. Вось такую згадку абудзіла флорыдская архідэя.

Ігар прапанаваў з’ездзіць на рынак: сёння субота, самы абыўлены гандаль. Спяраша завіталі на гародніна-фруктовы рынак. Божа! Божа! Чаго тут толькі няма! Усялякія фрукты, самыя экзатычныя: манга, дыні, кавуны, апельсіны, ананасы, ківі, а ўжо агуркоў, памідораў, капусты — горы. Насамрэч, тут лацвей быць вегетарыянцам, як Ігар і Раіса. Дзеля нас Раіса неяк адварыла пільменяў, Ігар гатаваў сушы.

Пазнаёміліся з пчаларкай, прыехала з мужам з Малдовы, мае 6 дзяцей, ёй 51 год. Пасеку маюць вялікую — каля трохсот маяей. Як пчаларка, мяне ўсё цікавіла: і пароды пчол, і з чаго мёдазбор.

— Ужо адцвіла акацыя. Вось свежы мядок. Працы на пасецы шмат. Цяжка. Думаем скарачаць. Дзеці яшчэ малыя. Памочнікі слабыя.

Купіў паўкіло мёду з матачным малачком за 10 даляраў. Увогуле, мядок даволі дарагі: 6–10 даляраў за кілаграм.

Пад вечар пайшлі ў госці да Ірэны і Славіка, яны жывуць у тым жа доме. Кроchым па даўжэзнай тэрасе — адкрытым калідоры, насустрач з торбай, з якой відзён рушнік, ідзе прафесар-эканаміст Славік, каржакаваты, круглатвары. Плаваў у басейне. Запрашае ў кватэру. Ірэна, сухарлявая, смуглявая, пывучым голасам вітаецца з намі.

— Білорусы цэ ж суседзі нашы. Вельмі прыемна. Праходзьце, сядайце, — шчабеча гаспадыня.

Ірэна і Слава ў Амерыцы даўно, прыехалі з Жытоміра.

Рыгор Крушына з сынам Ігарам на судне Constitution

Нашы выдаўцы і крытыкі-артадоксы любяць гаварыць пра цнатлівасць беларускай літаратуры. Я таксама за цнатлівасць, але ўсё павінна быць у меру, каб наша мастацкая літаратура не была падобная на старую дзеву

Слава тут абараніў дысертацыю, больш дваццаці гадоў чытаў лекцыі ў розных універсітэтах. Пасля келіху каньяку гаворка была шчырая, адкрытая. Я напачатку называў гаспадароў па імені і па-бацьку, але яны рашуча запярэчылі: завіце проста — Ірэна і Славік.

Я расказаў пра ўражанне ад мясцовага рынку, падарыў гаспадарам пласцікавы карабок мёду ў сотах са свайго пчалніка. Мушу прызнацца, прывёз яго для Ігара і Раісы. Але яны настойліва параілі падарыць беларускі мядок суседзям. Прэзент ім вельмі спадабаўся.

— Слава, колькі вам гадоў, калі не сакрэт? — спытаў я.

— Не шмат. Усяго восемдзесят пяць.

— Ваш сакрэт даўгалецця?

— Рух. Плаваю ў басейне круглы год. Паменей есці мяса, болей фруктаў, гародніны.

— Ну й каньчок для бадзёрасці, — усміхнуўся Ігар.

— Па дванаццаць кропель не зашкодзіць, — весела мовіў гаспадар.

У мяне было шмат пытанняў да прафесара: пра сучасную эканоміку Штатаў, пра бюджэтыныя праблемы. Слава пачынаў гаварыць, але тут жа гаворку падхоплівала Ірэна і выказвала сваё меркаванне, хоць

яна не эканаміст, па адукацыі мастак-дызайнер, працавала на мясцовай мастацкай фабрыцы. Карацей, сур’ёзнай гаворкі пра эканамічныя праблемы не атрымалася, затое пра дзяцей і ўнукаў я даведаўся ўсё...

Неўзабаве зазірнула суседка, таксама ўкраінка, нагадала, што трэба збірацца ў храм, — там велікодная служба, яны будуць чакаць унізе. І гаварыла яна па-ўкраінску! Вось чаго не стае нам, беларусам, большасць з нас і на радзіме, і за мяжой размаўляюць не на роднай мове.

— Прыходзьце заўтра ў басейн, — сказаў у развітанне прафесар Славік.

На дварэ яшчэ цёмна. Ранак велікодны яшчэ не прачнуўся. Ігар з пяці гадзін чаруе на кухні: рыхтуе ў дарогу японскія сушы — першая жонка-японка навучыла. А паездом далёка — у горад Арланда, там сусветна вядомы Дыснэйлэнд, яго яшчэ

калі вазіў туды важных гасцей, быў знаёмы з камерцыйным дырэктарам, даслаў яму тры мае кароткія апавяданні ў перакладзе на англійскую, напісаў, што я з жонкай хачу наведваць іхнюю ўстанову. Мабыць, апавяданні спадабаліся, бо дырэктар выдзеліў тры кантрамаркі, я з гонграм падумаў: гэта першы ганарар у Штатах. Такім чынам, мы сэканомілі трыста баксаў, але Раісе білет давялося купіць.

Здзіўляе адразу шматтысячны паток наведнікаў, многія з дзецьмі, цэлымі сем’ямі, малых нясуць на руках, вязуць у калясках. У калясках возяць і дарослых таўстунюў, якіх тут вельмі шмат. Трагедыя Амерыкі — тлустыя людзі... Сярод шматлікай абслугі вылучаюцца студэнты, хлопцы і дзяўчаты, дужа ветлівыя, добра падрыхтаваныя — усё ведаюць, могуць адказаць на любое пытанне.

Мы агледзелі мо трэцюю частку комплексу задавальненняў. Ігар зазначыў, што Дыснэйлэнды Лос-Анджалеса, Парыжа, Іспаніі, Токія — разам узятыя — складуць палову паркаў арландайскага забаўляльнага цэнтра. Во які гігант! Таму і дарагія квіткі... У Мастацкім музеі Бостана білет каштуе 25 даляраў, маеш права на два візіты цягам дзесяці дзён, бо за адзін заход цяжка ўсё агледзець. Практычныя амерыканцы!

Але вяртаемся ў Дыснэйлэнд. Доўга мы шукалі паркінг, бо іх некалькі: размясціць трэба тысячы машын. Нарэшце ўладкавалі аўто. Селі на трамвайчык — некалькі вагончыкаў на колах. Наперадзе нас чакаў шмон: праверка білетаў, сумак, нават узялі адбіткі пальцаў. Навошта? Каб запалохаць тэарыстаў?

Пасля шмону далей можна было ехаць на хуткасным цягніку альбо плыць на пароме. Уяўляеце маштабы?! Мы выбралі паром. Густы натоўп паваліў на судна. Міжволі падумалася: вельмі магчыма перагрузка. Плылі нядоўга, адлегласць метраў трыста-чатырыста.

Выбраліся на Мэйнстрыт. Гэта галоўная вуліца. Мэйнстрыты маюць кожнае паселішча Амерыкі. Як і Даўнтаўны — дзелавыя цэнтры. Кроchым па Галоўнай вуліцы. З усіх бакоў грміць музыка, спявае квартэт мужчын, строга апанутых, як манекены, але гэта былі жывыя мужыкі. Далей спявалі, гралі, танчылі толькі разнамасныя, рознакаліберныя лялькі, нават цэлыя лялечныя ансамблі, апанутыя ў нацыянальныя строі, пудзілі ў масках піратаў.

Пра піратаў я ўспомніў не выпадкова, бо мы пасля фатаграфавання на фоне высозных спічастых замкаў, накіраваліся да Піратаў Карыбскага мора — так называецца адзін з пяці забаўляльных цэнтраў. Наведнікаў павялі па цёмных калідорах, застаўленых бочкамі, — праўна, без рому, — прасмаленыя таўшчэзныя канаты не давалі лядзям збочыць з маршрута. Раптам бліснуў агонь, раздаўся аглушальны стрэл гарматы, потым раз-пораз бліскала маланка, лупцаваў пярун. Людзей пачалі садзіць у лодкі, якія ўзвышаліся на колах, але вакол была вада, у ёй блішчала мноства манетаў, кідалі манеткі і нашы суседзі. Мы ўстрымаліся: лішніх цэнтаў у нас не было. У лодкі ўсаджвалі па чатыры чала-

векі. І вось плывем. Наперадзе густы туман, з вышні імчыць вадаспад, стаяць шкілеты пад цяжымі ліхтарамі. Страхоце!

Уражвала арганізаванасць, зладжаная праца шматлікай абслугі. Тысячныя патоки наведнікаў напружваліся ў патрэбнае рэчышча. Фабрыка задавальненняў працуе дакладна, як гадзіннік.

...Дабіраліся мы з Бостана да Сент-Пітэрзберга самалётам. Рэйс выбралі самы танны, затое нязручны і для нас, і асабліва для Ігара з Раісай: прыляталі ў аэрапорт горада Тампа апоўначы, а выляталі а шостаі раніцы. Да Тампы каля 20 кіламетраў, а трэба ж прыехаць загадзя. Дзве бяссонныя ночы перажылі нашы сябры. За гасцінасць, за культурную праграму, за шчодрое сонца Фларыды мы з жонкай ім вельмі ўдзячныя. Але і я стрымаў слова: паабяцаў выдаць прыпеўкі, якія сабрала Раіса, і кніжачка «Мой міленок» убачыла свет з маёй прадмовай.

Мушу прызнацца, выдаць кніжку было няпроста, і вось чаму. Выдаўцоў напалохаў раздзел нецэнзурных, вельмі каларытных прыпевак. Я не прыхільнік нецэнзуршчыны, хоць далікатна каларытныя слоўцы, салёныя выразы ў мастацкіх творах можна і трэба ўжываць. Нашы выдаўцы хвалілі прыпеўкі, але... Адзін мой даўні знаёмец гарэзліва бліснуў акулерамі: «Ах, якія прыпеўкі! Чыталіся б нарасхват. Зрэшты, усё правільна. Не мацюкаецца толькі той, хто нічога не робіць. Але нашы выдавецкія чыноўнікі гэтага не разумеюць. Так што выдаць не магу. Не хачу, каб пазбавілі ліцэнзіі. А ў Расіі запраста гэта пройдзе». Вось чаму кніжка ўбачыла свет у Смаленскім выдавецтве «Край». Кніжачка сімпатычная, кішэннага фармату, хораша аформленая.

Нашы выдаўцы і крытыкі-артадоксы любяць гаварыць пра цнатлівасць беларускай літаратуры. Я таксама за цнатлівасць, але ўсё павінна быць у меру, каб наша мастацкая літаратура не была падобная на старую дзеву, якую ніхто не захачеў прылашчыць, а кнігу купіць і прачытаць. Наспеў час гэта зразумець чыноўнікам ад культуры...

Мяркую, што маім чытачам цікава было пабываць у слаўным горадзе Сент-Пітэрзбергу, адчуць водар кветак, цэлыню лагодных хваляў Карыбскага мора, спрадвечную прывабнасць пясчанік пляжаў. А мне Фларыда насамрэч будзе доўга сніцца і клікаць да сябе. Але скажу чэсна: жыць там я не хацеў бы. Я люблю нашу зіму, люблю чысцюткі іскрысты снег, марозлівую цішыню ў зімовым лесе. А хіба можна не любіць барвы залатой восені?! А вясновую чаромхавую квецень?! А блакітнае поле ільну ясным чэрвеньскім днём, калі шырознае поле і купал бязвоблачнага неба зліваюцца на небакрай?! Так, у нас чалавеку патрэбна шмат розных апрапах, рознага абутку, на вясковым падворку — багата дрoў. У Фларыдзе можна цэлы год прахадзіць у шортах і майцы...

Бывай, бласлаўлены Богам край! Хай шчасціць тваім жыхарам і мне пашанлікім гасцям. Можа, і мне пашантуе зноў наведваць Фларыду, адчуць яе гарачыя абдымкі.

Прэмія «Книгуру»

Пераможцы 8-га сезона расійскай прэміі «Книгуру», якая прысуджаецца за лепшыя тэксты для дзяцей і падлеткаў, былі абвешчаныя ў Маскве.

Першае месца журы аддало Ліліі Волкавай за аповесць «Под созвездием Бродячих псов», другое заняла Антаніна Малышава за аповесць «Кот забвения», трэцяе заняў Станіслаў Вастокаў за аповесць «Брат-юннат».

Эксперт прэміі пісьменнік Шаміль Ідзіатулін адзначыў: «У дзіцячай літаратуры роля вырашальная. Кніга застаецца самым універсальным інструментам, які ператварае дзіцё ў чалавека. Літаратура павінна адпавядаць эпосе. Калі чытач сустракае тэкст не свайго часу, ён не лічыць яго сумленным — і мы губляем чытача. Тады мы не

выгадуем чалавека, які зробіць вялікі крок для чалавецтва. А калі дзіця ці падлетак не будзе вучыцца на літаратуры, яму застаецца вучыцца толькі на сваім прыкладзе. Гэта не заўсёды бяспечна. І ў прэміі ў гэтым сэнсе — экалагічная ніша: «книгурушныя» пісьменнікі ўмеюць гаварыць з чытачом на складаныя і сур'ёзныя тэмы».

Сёлета на конкурс прыйшло 613 твораў. Усе тэксты кароткага спісу прэміі былі размешчаны на сайце kniguru.info для свабоднага чытання.

Конкурс на лепшы твор для дзяцей і падлеткаў «Книгуру» быў заснаваны ў 2010 годзе Федэральным агенцтвам па друку і масавых камунікацыях Расіі і Цэнтрам падтрымкі айчынай славаеснасці. Асаблівасцю прэміі з'яўляецца тое, што лаўрэатаў вызначаюць па выніках галасавання чытачоў ад 10 да 16 гадоў.

книгуру

На новых купюрах Ізраіля — паэтэсы

Паводле паведамлення ізраільскага канала «9tv» са спасылкай на відэамаатэрыял Банка Ізраіля, у краіне ўвялі ў абарот новыя банкноты наміналам 20 і 100 шэкеляў, якія паступілі ва ўсе банкаматы краіны.

Замест мужчын — першага міністра замежных спраў Ізраіля Мошэ Шарэта і другога прэзідэнта краіны Іцхака Бэн-Цві — на новых банкнотах намалюваныя жанчыны: паэткі Рахель і Лея Гольдберг.

У матэрыяле было адзначана, што новыя купюры лепш абаронены ад падрабак: маюць вадзяны знак у выглядзе партрэта, мікратэкст, схаваны малюнак намінала, які

бачны пры нахіле банкноты, УФ-элементы, галаграфічную ахоўную нітку і галаграфічную стужку, а таксама фарбу OVI, якая ўтрымлівае аптычна зменныя пігменты, што рэзка змяняе колер у залежнасці ад вугла зроку ці асвятлення.

На банкнотах таксама ёсць знакі для сляпых і са слабым зрокам — мікраперфарцыя і рэльефны друк.

Аднак Банк Ізраіля адзначыў, што не варта спяшацца мяняць старыя купюры ўзора 1999 года на новыя, бо яны застануцца ў абароце яшчэ на працягу дзесяці гадоў і будуць скасоўвацца са звароту паступова.

Цікава, што на купюрах наміналам 50 шэкеляў надрукавана выява паэта Шауля Чарняхоўскага, а на 200 шэкелях — выява паэта і драматурга Натана Альтэрмана.

«Ленін» і «Вялікая кніга»

У Маскве абвясцілі лаўрэатаў літаратурнай прэміі «Вялікая кніга». Урачыстую цырымонію ўзнагароджання прысвяцілі... стагоддзю кастрычніцкага пераварота.

Залу ўпрыгожылі плакатамі з надпісамі «Больш кніг», «Вітаем дэлегатаў!», а над сцэнай красаваўся лозунг «Уся ўлада рускай літаратуры!». Перад гасцямі вечарыны нават выступіў «Ленін», які горача

накінуўся на сучасны літаратурны лад, чым нямала павесяліў прысутных. Не прамінуў ён магчымасці і пакрытыкаваць журы — за тое, што ў кароткім спісе цяперашняга сезона адсутнічалі жанчыны-пісьменніцы.

Хвілінай маўчання на цырымоніі ўшанавалі памяць памерлых у гэтым годзе аўтараў: Данііла Граніна, Яўгена Еўтушэнку і Уладзіміра Маканіна, якія ў розны час станавіліся лаўрэатамі «Вялікай кнігі».

Першае месца заняў Леў Данілкін з кнігай «Ленін. Пан-

тократор солнечных пылинок». На другім — Сяргей Шаргуноў з творам «Катаев: «Погоня за вечной весной»». Трэці прыз атрымаў Шаміль Ідзіатулін з працай «Горад Брэжнеў».

Пераможцам чытацкага галасавання ў 2017 годзе стаў Сяргей Шаргуноў. Спецпрыз гэтага года атрымала Вікторыя Токарава.

Грашовы памер першай прэміі склаў тры мільёны расійскіх рублёў (каля 50 000 далараў ЗША), другою — 1,5 мільёна, трэцяй — адзін мільён.

Юбілей Сумарокава

Аднаму з першых расійскіх прафесійных літаратараў, карэспандэнту Вальтэра споўнілася 300 гадоў.

Аляксандр Пятровіч Сумарокаў праславіўся не толькі заслугамі ў галіне літаратуры і мастацтва, але і неспакойным норавам, сварлівым характарам і вельмі забытаным асабістым жыццём.

«Дасылаю табе каштоўнасць: данос Сумарокава на Ламаносава. Арыгінал з уласнаручным подпісам бачыў я ў Івана Іванавіча Дзмітрыева...», — пісаў у 1830 годзе Пушкін Пятру Вяземскаму. Вяземскі той данос апублікаваў. Сумарокаў у ім скардзіцца на спаганне з яго грошай за надрукаваныя яго трагедыі ў друкарні Акадэміі навук, вінаваціць ва ўсім Ламаносава, называе яго злыднем, п'яніцам і вар'ятам.

Дарэчы, у першы час знаёмства ў Сумарокава і Ламаносава былі цалкам сяброўскія адносіны. Яны сапсаваліся пазней, калі Сумарокаў паверыў у сваю выключнасць і геніяльнасць. Ён называў сябе пачынальнікам

новай літаратуры. І многія менавіта такім яго і бачылі.

У 1747 годзе выйшла трагедыя Сумарокава «Хорев». Праз год — «Гамлет». З гэтага і пачалася яго літаратурная слава. Пастаноўкі п'есы адбываліся пры імператарскім двары, прычым з удзелам самога Сумарокава. Трагедыя мела поспех.

У Яраслаўлі ў той час купец Фёдар Волкаў вырашыў зладзіць свой тэатр. Пра яго пачулі, далжылі імператрыцы Лізаветы. Волкава і яго акцёраў прывезлі ў Пецярбург. І неўзабаве з'явіўся першы пастаянны рускі тэатр. А дырэктарам яго стаў Сумарокаў. На пасадзе дырэктара тэатра Сумарокаў прабыў да 1761 года. Ён пісаў трагедыі, камедыі, выступаў рэжысёрам, настаўнікам акцёрскай дэкламацыі, адміністратарам. Але і сварыўся, раздражняўся на невуцтва, нажываў ворагаў...

З першай жонкай разышоўся ў 1766 годзе. Ажаніўся з прыгоннай дзяўчынай Верай Прохаравай (дачкай фурмана), з-за чаго пасварыўся з раднёй. Пасля смерці жонкі, каб не пазбаўляць прыжытых дзяцей правоў на спадчыну, абвянчаўся з пляменніцай Веры.

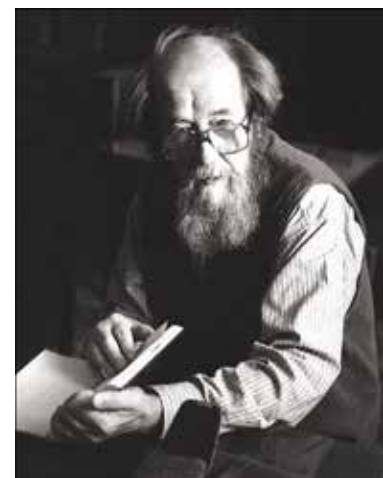
Яго прыдворная кар'ера была кароткачасовай. Сумарокаў раздражняў Кацярыну. У 1769 ён пакінуў рэзідэнцыю імператрыцы і пераехаў у Маскву. Апошнія гады правёў у беднасці і ў судовых працэсах. Пакутаваў нервовым засмучэннем, пачаў слепнуць, вымушаны быў прадаць дом і бібліятэку і памёр у невядомасці і адзіноце.

Хавалі яго маскоўскія акцёры на Данскіх могілках. Ужо ў пачатку XIX стагоддзя не ведалі, дзе знаходзіцца магіла пісьменніка...

Мікалай Аляксандраў

Выстава пра таямніцы Салжаніцына

Як паведаміла прэс-служба музея-запаведніка «Царыцына», у музеі адкрылася маштабная выстава «Пісьменнік і таямніца: Аляксандр Салжаніцын», якая стала першай у шэрагу памятных мерапрыемстваў, звязаных з 100-гадовым юбілеем пісьменніка.

Асноўнай тэмай выставы з'яўляюцца таямніцы Салжаніцына, гісторыя і метады канспірацыі, якія пісьменніку давялося асвоіць і практыкаваць у лагеры

і ссылцы, каб таемна пісаць свае творы. На працягу дзесяцігоддзяў пастаяннай задачай Салжаніцына было захаванне

самога факта творчасці: паасобныя творы чакалі сваіх першых чытачоў гадамі. Напрыклад, аўтабіяграфічная паэма «Дарожанька», напісаная ў лагеры прымусовай працы, некалькі гадоў існавала толькі ў памяці аўтара. У адзіноце ствараўся і знакаміты раман «У крузе першым». «Архіпелаг ГУЛАГ» Салжаніцын пісаў у Эстоніі, — з меркаванняў строгай канспірацыі нават не маючы ўсяго напісанага тэкста...

На выставе прадстаўлены рукапісы і асабістыя рэчы пісьменніка. Аповед пра «канспіратыўную» дзейнасць дапаўняюць наглядныя схемы і ўрыўкі дакументальных фільмаў ды тэлевізійных перадач.